

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

INSTITUCIONALNA ANALIZA KANADSKEGA
EKONOMSKEGA SISTEMA

Ljubljana, avgust 2010

NINA ŠEGREGUR

IZJAVA

Študentka Nina Šegregur izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Aleksandra Kešeljevića, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ **Podpis:** _____

Kazalo

Uvod	1
1 Ekonomski sistem	2
1.1 Opredelitev.....	2
1.2 Klasifikacije.....	2
1.2.1 Delitev glede na lastništvo.....	3
1.2.2 Delitev glede na usklajevalni mehanizem.....	4
1.2.3 Delitev glede na sisteme spodbujanja.....	5
2 Kapitalistični ekonomski sistemi	6
2.1 Opredelitev.....	6
2.2 Klasifikacije.....	7
2.3 Institucionalna področja.....	9
2.4 Komplementarnost institucionalnih področij.....	11
2.5 Modeli.....	12
2.5.1 Skandinavski model.....	12
2.5.2 Kontinentalni model.....	14
2.5.3 Mediteranski model.....	15
2.5.4 Azijski model.....	16
2.5.5 Anglosaksonski model.....	18
3 Institucionalna analiza kanadskega ekonomskega sistema	19
3.1 Trg blaga.....	19
3.2 Trg delovne sile.....	22
3.3 Finančni sistem.....	29
3.4 Sistem socialne varnosti.....	32
3.5 Izobraževalni sistem.....	34
3.6 Agregatna analiza treh institucionalnih področij.....	37
Sklep	39
Literatura in viri	41

Kazalo slik

Slika 1: Trg blaga; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino	21
Slika 2: Varnost zaposlitve; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino	24
Slika 3: Industrijski odnosi; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino.....	26
Slika 4: Politika zaposlovanja; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino	28
Slika 5: Finančni sistem; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino	31
Slika 6: Sistem socialne varnosti; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino.....	33
Slika 7: Izobraževalni sistem; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino.....	36
Slika 8: Projekcija držav - Agregatna analiza treh institucionalnih področij.....	38

Kazalo tabel

Tabela 1: Skandinavski model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti	13
Tabela 2: Kontinentalni model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti.....	14
Tabela 3: Mediteranski model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti.....	16
Tabela 4: Azijski model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti	17
Tabela 5: Anglosaksonski model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti	18
Tabela 6: Spremenljivke trga blaga.....	20
Tabela 7: Spremenljivke varnosti zaposlitve	23
Tabela 8: Spremenljivke industrijskih odnosov	25
Tabela 9: Spremenljivke politike zaposlovanja	27
Tabela 10: Spremenljivke finančnega sistema	30
Tabela 11: Spremenljivke socialne varnosti.....	32
Tabela 12: Spremenljivke izobraževalnega sistema.....	35

Uvod

V diplomskem delu se bom ukvarjala z različnimi kapitalističnimi modeli in podrobneje analizirala Kanado kot predstavnico anglosaksonskega modela. Tematika je dokaj široka, zato se bom pri analizi omejila le na njene splošne institucionalne značilnosti. Namen diplomskega dela je predstaviti kanadski ekonomski sistem po petih institucionalnih področjih in preučiti njegovo institucionalno konvergenco k tržno usmerjeni skupini.

V prvem delu bom opredelila ekonomski sistem in ga nato klasificirala po različnih kriterijih. Lastništvo, usklajevalni mehanizem in sistemi spodbujanja so ena izmed podlag, s katerimi ločimo različne ekonomske sisteme. Jedro diplome predstavlja kapitalistični sistem, zato v drugem delu prehajam na razlago njegovih osnovnih temeljev delovanja. Kapitalizem je možno deliti po različnih kriterijih, in sicer glede na koordinacijo delovanja, vloge sindikatov, različne tipe držav blaginje in glede na različna institucionalna področja. V diplomski nalogi se osredotočam predvsem na analizo petih institucionalnih področij, s pomočjo katerih je možno definirati pet modelov kapitalizma, ki danes prevladujejo v svetu.

V tretjem delu prehajam na najpomembnejši del diplomskega dela, kjer bom podrobneje analizirala kanadsko gospodarstvo po petih institucionalnih področjih (trg blaga, trg delovne sile, finančni sistem, sistem socialne varnosti, izobraževalni sistem). Pri analizi si bom pomagala s posameznimi kazalci, ki označujejo vsako področje. Za lažjo predstavbo jih bom umestila v koordinatne sisteme, ki razporejajo države po svojih specifičnih institucionalnih lastnostih. Ker bo vsako institucionalno področje označeno s tremi indikatorji, bo analiza zaradi preglednosti prikazana na dveh faktorskih ravninah. Položaj Kanade bom tako analizirala glede na lego v koordinatnem sistemu in jo hkrati primerjala z ostalimi kapitalističnimi državami.

Splošna teza je, da anglosaksonske države s specifično institucionalno strukturo tvorijo homogeno skupino. Cilj diplomskega dela je preučiti temeljno hipotezo in ugotoviti, ali predlagana teza drži za vsa institucionalna področja. Zanima me, ali mogoče obstajajo določena odstopanja Kanade od anglosaksonske skupine. Z agregatno analizo bom nato skušala na eni faktorski ravnini zajeti bistvene značilnosti institucionalnih področij Kanade in prikazati njen položaj med kapitalističnimi modeli. Nato sledi sklep, kjer so strnjene bistvene ugotovitve naše analize.

1 Ekonomski sistem

1.1 Opredelitev

V literaturi se pojavlja veliko različnih opredelitev ekonomskega sistema. Gardner (1998, str. 4) opredeljuje ekonomski sistem kot interaktiven sklop institucij, ki omejujejo, olajšujejo in usklajujejo ekonomsko delovanje družbe. Institucije postavljajo pravila vedenja v družbi in strukturirajo spodbude k politični, družbeni in gospodarski menjavi (North, 1998, str. 9). Cilj je torej povečati predvidljivost človeškega obnašanja in posledično zmanjšati stroške njihovih interakcij. Da bi ta cilj dosegli, morajo biti institucije verodostojne in stabilne (Pejovich, 1995, str. 35–36).

Černe (1968, str. 97–98) je mnenja, da ekonomske probleme rešujejo v neki družbi najrazličnejši ekonomskimi subjekti v okviru določenih institucij in odnosov. Vse njihove odločitve, akcije in reakcije so med seboj povezane tako, da zagotavljajo neki red v funkcioniranju gospodarstva. Glavni element ekonomskega sistema je torej neki red ali organizacija s svojo logiko funkcioniranja, ki v gospodarstvu pomeni doseganje nekaterih ekonomskih ciljev z ekonomskimi sredstvi.

Conklin (1991, str. 1) opredeljuje ekonomski sistem kot organizacijske strukture in postopke, preko katerih družba sprejema odločitve o svoji proizvodnji in potrošnji. Pri oblikovanju in prilagajanju ekonomskega sistema vsaka družba izbira med alternativnimi cilji in alternativnimi načini sprejemanja odločitev. Veliko ciljev je zaželenih, kot je na primer učinkovitost dela, gospodarska rast, svoboda in enakost, toda ti cilji pogosto vključujejo nekonsistentnost in kompenzacijo. Tako uresničevanje katerega koli cilja lahko vključuje tudi delno ali v celoti žrtev drugega. Poudarek na določenih ciljih se med družbami razlikuje in se sčasoma tudi spreminja.

Zgornje definicije različnih avtorjev kažejo, da je ekonomski sistem opredeljen z določenimi pravili igre ekonomskih subjektov, preko katerih družba dosega zadane ekonomske cilje. Različna delovanja institucij vsake družbe privedejo do različnih ekonomskih ciljev, kar pojasnjuje raznolikost ekonomskih sistemov. Ekonomski sistem vsake družbe je torej način, kako družba dosega zadane ekonomske cilje skozi delovanja določenih institucij.

1.2 Klasifikacije

Obstajajo številne klasifikacije ekonomskih sistemov. V tem poglavju bom podrobneje opredelila tri, in sicer glede na lastništvo, usklajevalni mehanizem in sisteme spodbujanja (Gardner, 1998, str. 5).

1.2.1 Delitev glede na lastništvo

Lastnino pojmuje kot temeljni družbeni odnos, ki odraža odnose med ljudmi zaradi prisvajanja in izkoriščanja stvari ter razpolaganja z njimi (Kovač, 1986, str. 155). Lastninske pravice določajo norme obnašanja v zvezi z redkostjo blaga, ki jih mora vsaka oseba upoštevati v interakciji z drugimi ali nosi stroške neizpolnjevanja dolžnosti. Prevladujoči sistem lastninskih pravic v skupnosti opredeljuje položaj vsakega posameznika glede na dostop do redkih virov (Pejovich, 1995, str. 65).

Temeljne oblike lastnine so privatna, državna in družbena lastnina. Privatna lastnina pomeni družbeni odnos prisvajanja in izkoriščanja, v katerem ima posameznik ali družbena skupina monopolno, izključujočo pravico razpolaganja s produkcijskimi sredstvi in zato tudi pravico monopolnega prisvajanja presežne vrednosti (Kovač, 1986, str. 155). Privatna lastnina pomeni, da imamo katerokoli ali vse od naslednjih pravic: a) pravica do nadzora nad tem, kako se uporablja premoženje, b) pravica zadržati dohodke, ustvarjene s pomočjo premoženja, in c) pravica do prenosa lastništva na druge. Obenem so lastninske pravice posameznika omejene z območnim in dednim pravom, okoljskimi in varnostnimi predpisi in drugimi pravnimi in družbenimi omejitvami (Gardner, 1998, str. 6).

Državna lastnina nastaja z nacionalizacijo ali z investiranjem državnih finančnih sredstev v podjetja. Z razvojem kapitalističnega produkcijskega načina postaja država vse bolj pomemben lastnik produkcijskih sredstev, hkrati pa razpolaga s pomembnimi finančnimi sredstvi (bančni sistem, proračunski sistem) (Kovač, 1986, str. 171–172).

Družbena lastnina je kompleks družbenoekonomskih, političnih in pravnih odnosov, v katerih se ljudje povezujejo na podlagi skupnih produkcijskih sredstev kot pogoju skupnega oziroma združenega dela, in to na podlagi enakih pravic in dolžnosti glede razpolaganja s temi sredstvi ter glede prisvajanja proizvoda oziroma dohodka, ki ga ustvarijo s svojim lastnim delom (Glas, 1986, str. 226).

Ekonomskih sistemi se razlikujejo glede na prevladujočo obliko lastnine. Razlikujemo pet prevladujočih oblik:

- Sužnjelastništvo je razredna družba, v kateri je bil vladajoči razred lastnik sužnjev, izkoriščeni razred pa so bili sužnji ali revnejši sloji prebivalstva. Sužnji so bili brez pravic, saj so bili v lasti drugih.

- Fevdalizem je družbena ureditev, kjer so bile vse lastninske pravice v rokah kraljice oz. kralja ali drugih monarhij in se prenašajo navzdol skozi hierarhijo knezov, vojvodin, baronov in podložnikov, ob upoštevanju njihovih lojalnosti, plačil v dajatvah ter vojaških in političnih uslug (Gardner, 1998, str. 5–6),
- Kapitalizem je gospodarska ureditev, kjer je večji del sredstev za proizvodnjo v lasti fizičnih oseb in kjer prevladuje tržni način gospodarjenja. Lastniki uporabljajo sredstva za organiziranje poslovnih procesov, predvsem v industriji, kmetijstvu, trgovini in bančništvu. Običajno lastniki opravljajo tudi aktivne ekonomske funkcije organiziranja in vodenja poslov ter s svojim kapitalom prevzemajo celotno tveganja in odgovornost za poslovne odločitve (Glas, 1997, str. 150),
- Socializem je družbena ureditev, kjer so vsa proizvodna sredstva, razen dela, v lasti družbe. Niti država, organizacija združenega dela, skupina občanov ali posamezniki niso lastniki proizvodnih sredstev. To dovoljuje, da se donosi kapitala lahko razdelijo bolj enakopravno. Produkcije v podjetjih so plansko organizirane, vključujejo letne načrte za vsak posamezen proizvod (Samuelson, str. 550),
- Komunizem je družbena ureditev, kjer prevladuje državna lastnina nad produkcijskimi sredstvi. Zasebna lastnina se pojavlja kot obrobni pojav in je izrazito podrejena državi. Država je osrednja institucija, ki nadzira in uravnava najpomembnejše družbene procese. Vsa oblast je povezana z delom, kapital je le gola materialna osnova dela in delavci ga uporabljajo kot pripomoček za učinkovito planirano produkcijo (Glas, 1997, str. 201).

1.2.2 Delitev glede na usklajevalni mehanizem

V vsakem ekonomskem sistemu mora biti veliko številu odločitev v zvezi s proizvodnjo in menjavo blaga ter sredstev. Odkar je milijone ljudi vključenih v odločanje in realizacijo teh odločitev, mora vsak ekonomski sistem zaposliti enega ali več usklajevalnih mehanizmov, da zagotovili čim večjo konsistentnost. V idealnih razmerah bi moral biti nameravan nakup vsakega proizvoda enak nameravani produkciji, in število ljudi, ki se zaposlujejo v neki dejavnosti, bi moralo biti približno enako številu delovnih mest, ki so na voljo v tej dejavnosti, itd. Ekonomski sistem je pogosto klasificiran glede na njegov prevladujoč usklajevalni mehanizem (Gardner, 1998, str. 8).

Samuelson (2002, str. 8–9) v splošnem loči dva temeljna različna načina organiziranja gospodarstva, to je tržni in komandni. Tržno gospodarstvo je tisto, v katerem posamezniki in zasebne družbe sprejemajo pomembne odločitve o proizvodnji in potrošnji. Usklajevanje je večinoma doseženo s svobodnim in spontanim gibanjem tržnih cen, torej gospodarstvo usklajujejo sile ponudbe in povpraševanja. Pod konkurenčnimi pogoji bo pomanjkanje ali presežek kakršnegakoli proizvoda povzročil dvig ali padec relativne cene proizvoda. Rezultat povečevanja (oz. zmanjševanja) količine ponudbe in zmanjševanja (oz. povečevanja) količine

povpraševanja bo zmanjšal ali celo odpravil problem pomanjkanja (presežkov). Podjetja proizvajajo dobrine, ki prinašajo najvišji dobiček z metodami proizvodnje, ki so najcenejše. Potrošnje določajo posameznikove odločitve o tem, kako potrošiti plače in dohodke od premoženja, ki jih prinaša njihovo delo in lastništvo premoženja.

Nasprotno pa je komandno gospodarstvo tisto, v katerem država sprejema vse pomembne odločitve o proizvodnji in porazdelitvi. Usklajevanje dolgoročnih in kratkoročnih odločitev se poskuša izvesti s pomočjo osrednjega načrta, ki je namenjen za vodenje gospodarstva z določenimi cilji. V takem gospodarstvu, ki je delovalo v Sovjetski zvezi, na Kitajskem in vzhodni Evropi, je vlada lastnica proizvodnih sredstev (zemlje in kapitala). V njeni lasti so podjetja v večini panog, ki jih nadzira in usmerja, je delodajalec večini delavcev in tudi določa, kako naj svoje delo opravljajo. Vlada torej odgovarja na temeljna ekonomska vprašanja na osnovi lastništva virov in svoje moči, da te odločitve tudi uveljavi.

Nobeno gospodarstvo ne ustreza povsem ne eni ne drugi možnosti. Vse družbe so mešana gospodarstva z elementi trga in centralnega planiranja. Gardner (1998, str. 9) tak sistem pojmuje »indikativno gospodarsko planiranje«, to je hibridni sistem, ki uporablja trg za usklajevanje kratkoročnih odločitev v kombinaciji z načrtom za usklajevanje dolgoročnih odločitev. Ta sistem je veljal za Francijo, Japonsko in za številne druge države. Za razliko od komandnega planiranja, ki mora določiti podrobna navodila za posamezne proizvajalce, indikativno planiranje običajno vključuje širše cilje za celotno industrijo v daljšem (običajno 5 let) časovnem obdobju. Zasebna podjetja niso zakonsko prisiljena k izpolnjevanju ciljev načrta, toda vlada lahko uporabi instrumente davčne in fiskalne politike za spodbujanje upoštevanja ciljev načrta. V idealnih razmerah vlada določa cilje, ki so koristni za vse segmente družbe in bi se tako indikativno planiranje samo po sebi (spontano) upoštevalo.

1.2.3 Delitev glede na sisteme spodbujanja

Ekonomski sistemi so lahko klasificirani glede na svoje prevladujoče sisteme spodbud. Vsak usklajevalni mehanizem mora vključevati sistem spodbujanja za nagrajevanje družbeno zaželenega vedenja in da se skušajo preprečiti neprimerna delovanja. Ti sistemi so običajno razdeljeni v tri širše kategorije: prisilne, materiale in moralne spodbude (Gardner, 1998, str. 11).

1. Prisilne spodbude so običajno pravne narave in poskušajo spremeniti navade ljudi preko dejanskih ali grozilnih prisil in kazni. Tak sistem je bil značilen za Hitlerjevo Nemčijo in Stalinovo Sovjetsko zvezo. Tudi najbolj liberalne družbe uporabljajo prisilo za dvig davčnih prihodkov, uveljavljanje pogodb, preprečevanje kraje, goljufij, nasilja in drugih nezakonitih dejavnosti.

2. Materialne spodbude so tiste, ki nagrajujejo zaželene vzorce vedenja družbe s terjanjem materialnih dobrin, običajno z določeno obliko denarnega plačila. V večini današnjih modernih držav materialne spodbude izhajajo bolj ali manj avtomatično iz delovanja sistema. Če obstaja pomanjkanje katerega koli izdelka na trgu, bo posledica povečanja relativne cene »materialno« spodbudila k povečanju količine izdelka, ki ga ponujajo proizvajalci, oz. zmanjšanju količine, po kateri povprašujejo kupci.

3. Moralne spodbude so namenjene za pridobitev želenih vzorcev vedenja s pomočjo čustvenih vplivov kot na primer narodna zavest, družbeni ali zasebni ponos, sočutje za bolne in revne itd. Moralne spodbude so bile večinoma prisotne v tovarnah nekdanje Sovjetske zveze in velikokrat pri uporabi sloganov.

Za vsa gospodarstva so značilne mešanice zgoraj naštetih sistemov spodbujanj, toda vedno eden od njih prevladuje. Totalitaristični sistemi so bolj temeljili na prisilnih in moralnih spodbudah, medtem ko kapitalistični bolj na materialnih.

Ekonomске sisteme sem razvrstila glede na prevladujoči tip lastnine (sužnjelastništvo, fevdalizem, kapitalizem, socializem, komunizem), način usklajevanja (tržni, komandni, mešani) in sisteme spodbujanja (prisilne, materialne ali moralne). V nadaljevalni analizi se osredotočam na kapitalistični sistem.

2 Kapitalistični ekonomski sistemi

2.1 Opredelitev

V prejšnjem poglavju sem omenila, da je kapitalizem ekonomski sistem, v katerem je večina lastnine zasebne. Lastninske pravice opredeljujejo sposobnost posameznikov ali podjetij, da razpolagajo, kupujejo, prodajajo in uporabljajo dobrine v tržnem gospodarstvu. Tržno gospodarstvo je dovršen in zapleten mehanizem za usklajevanje ljudi, dejavnosti in podjetij na osnovi sistema cen in trgov. Cene usklajujejo odločitve proizvajalcev in potrošnikov na trgu, in sicer višje cene vodijo v zmanjšanje nakupov in spodbujajo proizvodnjo, nižje cene pa spodbujajo potrošnjo in zavirajo proizvodnjo. Materialne spodbude vodijo k tržnemu ravnotežju, ki predstavlja uravnoveženost med vsemi različnimi kupci in prodajalci.

Samuelson (2002, str. 743) meni, da so v kapitalizmu interesi lastnikov glavno gonilo ekonomskega razvoja družbe. V takšnem gospodarstvu so zasebni trgi osnovni način za razporeditev in ustvarjanje dohodka. Znotraj kapitalističnega sistema je delovanje trga

prepuščeno svobodnemu delovanju posameznikov, ki sledijo v smeri zasebnih interesov, s čimer ustvarjajo neki red. Spontani red, ki ga trg dosega, izvira iz vedenjskega vzorca posameznikov, na katerega vplivajo zasebna lastnina, prosto sklepanje pogodb in vladavina prava. Najpomembnejši vir samoregulacije torej predstavlja posameznik (Pejovich, 1995, str. 54).

Kovač (1986, str. 143) opredeljuje kapitalizem kot »dinamična razvojna celota sile in protisil, enotnost različnosti in neenakega razvoja produkcijskih panog in geografskih področij, gospodarskih enot oz. podjetij in narodnih gospodarstev, različnih načinov produkcije in prisvajanja presežne vrednosti, neenake delitve in porabe presežne vrednosti, različnih stopenj akumulacije in neenake menjave«.

Černe (1978, str. 10) je mnenja, da je sodobni kapitalizem neprestano pod vplivom oziroma pritiskom lastnega tehnološko-znanstvenega razvoja, pod pritiskom lastnih delovnih množic, nastajajočega kolektivističnega sveta in pa nerazvitega sveta. Od tod so torej določene spremembe v lastninski strukturi in v obnašanju kapitalističnega sistema razvitih držav, čeprav se vse to še vedno dogaja v okviru logike oplajanja kapitala v obliki profita. Zato kapitalizem še vedno ostaja kapitalizem, čeprav z novimi značilnostmi nacionalnega in celo internacionalnega kapitalizma, s centri moči, kot so ZDA, Zahodna Evropa in Japonska. Novi nazivi za kapitalizem, kot so nova industrijska družba, potrošniška družba, družba blagostanja, regulirani kapitalizem, organizirani kapitalizem, reformirani kapitalizem itd., nam sicer nekaj delno povedo, dejansko pa ne zanikajo še vedno kapitalistične vsebine tega »sveta«.

Znano je, da kapitalistični sistem ne obstaja v eni sami obliki. Različni avtorji kapitalizem različno opredeljujejo in ga zato tudi različno klasificirajo. To je tematika naslednjega podpoglavja.

2.2 Klasifikacije

Glede na podjetniško strukturo koordinacije Hall in Soskice (2001, str. 3) delita kapitalistični sistem na liberalno tržno gospodarstvo in koordinirano tržno gospodarstvo. V liberalno tržnem gospodarstvu koordinacija temelji na tržnih mehanizmih, medtem ko je v koordiniranem to doseženo z netržno-strateško koordinacijo. Liberalni tržni sistem torej označuje kratkoročno financiranje, dereguliran trg delovne sile, poudarek je na splošni izobrazbi in močni konkurenci, medtem ko koordiniranem sistem označuje dolgoročno financiranje, kooperativne industrijske odnose, visoko raven poklicnih izobraževanj, oslABLJENO tržno konkurenco in močne izmenjave informacij preko formalnih profesionalnih združenj, katerih cilj so splošni industrijski standardi. Te razlike se širijo v zasnovu inovacij in tehnoloških sprememb kot tudi

v primerjalno prednost gospodarstva. Liberalna gospodarstva imajo primerjalne prednosti v tistih industrijah, kjer radikalne inovacije vodijo k tržnim prednostim, pridobljenim s »krajom« oziroma zavzemanjem tržnega deleža, in kjer konkurenca izhaja iz hitrega prilagajanja novonastalim tržnim pogojem. Koordinirana gospodarstva imajo prednost v industrijah, kjer je konkurenčnost zasnovana na kumulativnem kopičenju znanj ter specifičnih veščin oz. podjetniških sposobnosti in kjer so pomembne inkrementalne inovacije.

Glede na različne oblike trga dela, Boyer (1997, str. 90) klasificira kapitalizem na štiri različne modele. Institucionalne karakteristike, ki opredeljujejo štiri vrste, v celoti izhajajo iz specifičnosti trgov dela in industrijskih odnosov:

- Tržno usmerjen model, ki se nanaša na decentralizacijo in zunanjo mobilnost delovne sile; delavski sindikati nimajo pomembne vloge (npr. Kanada, ZDA, VB),
- Korporativistični model, kjer delavski sindikati predstavljajo pomembno vlogo (npr. Nemčija, Japonska),
- Socialdemokratski model, ki se nanaša na tristranski sporazum med sindikati, delodajalci in vlado; sindikati so močni in igrajo pomembno vlogo ne samo pri določanju višine plač, temveč tudi pri procesu izobraževanja in usposabljanja (npr. Švedska, Avstrija),
- Statični model, kjer ima vlada osrednjo vlogo pri določitvi pravil, s katerimi vplivajo na gospodarsko aktivnost, še posebej, kadar prevladuje notranji trg dela (npr. Francija, Italija).

Ebbinghaus (1999, str. 14) klasificira kapitalizem glede na različne tipe držav blaginje in pri tem loči nordijski, centralno-evropski, južno-evropski in anglosaksonski model v Evropi. Nordijski model se razlikuje od centralno-evropskega v univerzalni državi blaginje, kjer država omogoča visoko stopnjo enakosti. Za ta model je značilen visok obseg državnega intervencionizma, ki z davčnimi prihodki napaja sistem socialne varnosti. Obseg pravic je sorazmerno visok. Centralno-evropski temelji na sorazmerno skromnem obsegu državnega intervencionizma in visokem obsegu pravic socialne varnosti. Za razliko od teh dveh modelov je anglosaksonski sistem socialne varnosti skromno zasnovan, s skromnim obsegom pravic. Države južne Evrope imajo podobne značilnosti korporativističnega modela, ločijo se sicer po nekaterih velikodušno zasnovanih shemah (shema za starost) in nekaterih skromneje zasnovanih, ker so imele poudarjeno vlogo družine.

Amable (2003, str. 93–114) klasificira različne oblike kapitalizma glede na pet institucionalnih področij in tako razdeli kapitalizem na skandinavski, kontinentalni, mediteranski, azijski in anglosaksonski model. V naslednjem podpoglavju prehajam na opis in analizo institucionalnih področij, s pomočjo katerih bom v nadaljevanju analizirala pet različnih modelov kapitalizma.

2.3 Institucionalna področja

Primerjalna analiza kapitalizma temelji na različnih institucionalnih področjih in njihove medsebojne povezave pojasnjujejo različne modele kapitalizma. Naša analiza se osredotoča na pet glavnih institucionalnih področij (Amable, 2003, str. 93):

• Trg blaga

Trgi blaga se lahko glede na intenzivnost konkurence med posameznimi državami bistveno razlikujejo. Razlike nastanejo zaradi različnih velikosti podjetij, vrste uporabljenih tehnologij ali predvsem iz različnih stopenj regulacije konkurence. Bolj kot je na trgu prisotna nepopolna konkurenca, višje so cene blaga in nižje so proizvedene količine ter blaginja. Zato ima lahko kakršnakoli regulacija, ki ovira konkurenco, negativne posledice na blaginjo, gospodarsko rast in zaposlenost. Vseeno pa vedno ni tako, saj je v določenih primerih razmerje med nepopolno konkurenco in gospodarsko rastjo tudi pozitivno. Lep primer so inovacijske aktivnosti, kjer je izum zaščiten preko patentov in pridobljena »monopolna moč« deluje kot spodbuda za nadaljnje izvirne zamisli in inovacije. Nasprotno pa je lahko sam konkurenčni pritisk močna spodbuda za inovacije, saj podjetja nenehno sili k iskanju konkurenčne prednosti, da bi ubežala tržnemu pritisku. Uveljavljena podjetja ščitijo svoj tržni položaj z izboljševanjem kakovosti svojih izdelkov, medtem novi udeleženci na trgu skušajo pridobiti nove trge z inovacijskimi aktivnostmi.

• Trg delovne sile

Razlike v značilnostih trga delovne sile med državami, kot je na primer stopnja centralizacije plačnih pogajanj ali vloga in relativna moč sindikatov, povzročajo različne učinke na makroekonomske rezultate držav. Višja kot je stopnja centralizacije plačnih pogajanj v povezavi z močnimi sindikati, večji je vpliv ne le na raven, temveč tudi na strukturo plač. »Solidarno« določanje plač, to pomeni enako plačilo za enako delo, temelji na določeni stopnji centralizacije plačnih pogajanj, ki izravnava nagnjenost k plačnim razlikam decentraliziranih pogajanj. To je povezano z obstojem kolektivnih pogajanj, ki omogočajo koordinacijo določanja plač na ravni podjetij, panog in regij. Visoko produktivna podjetja imajo koristi od takega načina določanja plač, saj se stopnja dobička povišuje, medtem ko nizko produktivna podjetja trpijo pomanjkanje od le-tega. To je za podjetja neke vrste spodbuda k razvijanju in uvajanju modernih tehnologij, da bi lahko odplačevala visoke plače produktivnim delavcem. Solidarno določanje plač prav tako sproža redistributivni učinek plač, saj je realno povečevanje plač določeno glede na rast produktivnosti agregatnega gospodarstva in ne na ravni podjetij. To omejuje rast plač za delovna mesta z višjo od povprečne rasti produktivnosti v korist tistim z nižjo od povprečne rasti produktivnosti. Moč sindikatov izhaja predvsem na podlagi pravnega monopola pri zagotavljanju storitev dela za določeno podjetje ali panogo. Če bi sindikati potisnili plačo previsoko za celotno gospodarstvo, bi povzročili dvig brezposelnosti.

• Finančni sistem

Obvladovanje tveganj in varovanje premoženja sta najpomembnejši nalogi finančnih sistemov. Značilnosti finančnih sistemov se med državami lahko povsem razlikujejo. Najosnovnejša delitev temelji na bančnem in tržnem sistemu. Bančna gospodarstva se večinoma financirajo preko bank, medtem ko se tržna gospodarstva financirajo preko finančnih trgov. Finančni trgi znižujejo tveganja z razprševanjem lastništva kapitala ali posameznih tveganih naložb med številne lastnike in dovoljujejo precej večje naložbe ter tveganja, kot bi bili sprejemljivi za posamezne lastnike. Finančno premoženje je v različnih vrednostnih papirjih in njihovo upravljanje pomeni skrb za ustrezno donosnost tega premoženja. Upravljanje finančnega premoženja je aktualno predvsem za tiste, ki imajo višji delež premoženja in na prvem mestu so prav institucionalni investitorji kot tudi komercialne banke. Ti lahko zaradi svoje moči porinejo na rob individualne investitorje, ki pa so v različnih državah različno zaščiteni. Trgi delujejo v smeri discipliniranja menedžerjev in hkrati tudi poskrbijo za njihovo odstavitev oziroma nadomestitev v primeru neizpolnjevanja določenih politik, ki so v interesu delničarjev. Nadzor trga se lahko izvaja skozi prijazne združitve ali sovražne prevzeme, se pravi, da prevzemnik pridobi kontrolo nad ciljnim podjetjem z odkupom delnic. Pridobitev kontrolnega deleža v ciljnim podjetju prevzemniku zagotavlja močan ali celo stoodstoten vpliv na delovanje podjetij.

• Sistem socialne varnosti

Osnovni namen sodobne države blaginje je, da zaščiti posameznike pred posameznimi možnimi razmerami in ljudem zagotoviti minimalni življenjski standard. Velik delež javnih izdatkov je namenjen splošnim socialnim programom, kot je pokojninsko zavarovanje, zdravstveno zavarovanje in nadomestila za brezposelnost ter manjši delež za primer revščine. Obseg pravic zavarovancev je večinoma utemeljen zgolj z vplačanimi prispevki, brez posebnega ugotavljanja materialnega položaja upravičenca. Države se med seboj razlikujejo predvsem glede na obseg in kvaliteto socialnih pravic, ki jih ti sistemi nudijo prebivalcem, kakor tudi glede na relativno pomembnost privatnih in socialnih zavarovanj. Socialno zavarovanje je v primerjavi s privatnim bolj splošno in tudi pravice niso tako natančno določene kot pri privatnem zavarovanju. V nekaterih državah je obseg socialnega zavarovanja razmeroma nizek, zaradi česar igrajo veliko vlogo zasebni zavarovalni sistemi. Institucionalni vlagatelji, kot so pokojninski skladi, aktivno delujejo na finančnih trgih in prispevajo k njihovi rasti.

• Izobraževalni sistem

Izobraževalni sistem je med državami različno urejen. Javni izdatki za izobraževalni sistem so v nekaterih državah visoki, medtem ko druge prepustijo financiranje zasebnemu sektorju. Dobro razvit sistem izobraževanja in usposabljanja izboljšuje razpoložljivost in kakovost kvalificiranih delavcev. Ločimo dva načina izobraževanja, in sicer splošno ter specialno. S

splošnim izobraževanjem delovna sila pridobi določen nivo znanja, ki ustreza različnim panogam ali pozicijam v gospodarstvu. Tako znanje ne izboljšuje le produktivnost delovne sile znotraj podjetja, temveč tudi njihove zaposlitvene možnosti v drugih podjetjih. Nasprotno pa specialno usposabljanje izboljšuje spretnosti in veščine delovne sile, ki so potrebne za določena delovna mesta, podjetja ali panoge. V primeru popolne konkurence na trgu dela delavec s splošno usposobljenostjo dosega plačo, ki odraža njegovo mejno produktivnost, ne glede na podjetje, v katerem dela. Torej podjetja, ki usposabljujejo delovno silo, nosijo stroške usposabljanja brez kakršnih koli koristi, saj se mejna produktivnost ne zvišuje bolj kot raven plač. Iz tega razloga se podjetja izogibajo investiranju v splošno usposabljanje svojih delavcev. Podjetja imajo tako več koristi s specialnim usposabljanjem, vendar si delavci s takim znanjem želijo dolgoročno zagotovitev delovnega mesta znotraj podjetja ali panoge, saj lahko zaradi tehnoloških sprememb ali negativnih gospodarskih razmer ostanejo brez svoje vrednosti.

2.4 Komplementarnost institucionalnih področij

Ekonomski sistemi naj ne bi bili obravnavani le kot zbirka bolj ali manj naključnih institucionalnih oblik, temveč kot celota dopolnjevalnih razmerij med institucionalnimi področji, ki so podlaga za koherentnost vsakega modela. Komplementarnost se ne sme tolmačiti kot »podobnosti«, na primer, da bi se nanašali na edinstven princip, ki velja za vse institucionalne oblike ne glede na preučevano področje.

S komplementarnostjo zgoraj omenjenih institucionalnih področij je možno pojasniti različne modele kapitalizma. Dve instituciji sta komplementarni, če prisotnost (ali učinkovitost) ene institucije povečuje učinkovitost druge institucije (Hall & Soskice, 2001, str. 17). Če vzamemo primer fleksibilnega trga delovne sile, je ta bolj učinkovit, kadar finančni trgi omogočajo hitro mobilizacijo resursov in ustanavljanje novih podjetij, ki povprašujejo po delovni sili.

Učinkovitost institucij na določenem področju se ne more upoštevati neodvisno od učinkov na drugih področjih. To tudi pomeni, da ni nujno, da institucionalna sprememba ostane »lokalizirana«. Sprememba institucionalne oblike na določenem področju ima lahko takšne učinke, da ne ostane omejena znotraj istega področja, temveč se razširi na celotno institucionalno strukturo preko komplementarnih efektov. Sprememba reguliranja trga blaga lahko privede do destabilizacije institucij finančnega sektorja z indirektnim spreminjanjem učinkovitosti, kar posledično lahko vpliva na sistem socialne varnosti itd. Če je tako, se posamezna institucionalna sprememba lahko včasih postopoma spreminja v veliko institucionalno spremembo in v tranzicijo med ekonomskimi modeli.

Pri komplementarnosti institucij je težko govoriti o optimalni institucionalni strukturi. V primerjalni analizi kapitalističnih ekonomskih sistemov obstaja kar nekaj težav, saj obstaja ne le ena, temveč več institucionalnih oblik, povezanih z dobro učinkovitostjo. Na primer, če se osredotočimo na neenolično razmerje med centraliziranim pogajalskim procesom o usklajevanju plač in ravno plač ali brezposelnostjo. Osnovna ideja je, da so organizirani delavci lahko škodljivi za zaposlovanje, če so dovolj močni pri pogajanju o določeni ravni plač, hkrati pa ne upoštevajo možnih škodljivih učinkov previsokih plač na raven zaposlenosti. Potemtakem je zmernost plač lahko dosežena z decentralizacijo pogajalskega procesa o usklajevanju plač ali s sindikati, ki upoštevajo možna tveganja previsokih ali prenizkih plač. V prvem primeru so pogajalske enote premajhne, da bi imele pomembno moč pri določitvi cen ali plač. V drugem primeru bi sindikati upoštevali možne škodljive učinke povečanja plač na inflacijo in zaposlovanje. Obstajata torej dva možna načina za doseganje boljše gospodarske uspešnosti. Zelo pomembno je, da interakcije med institucijami upoštevamo skupaj, da bi razumeli njihove vplive na poslovne odločitve agentov in s tem na učinkovitost gospodarstva.

2.5 Modeli

Različna institucionalna dopolnjevanja generirajo raznolikost modelov kapitalizma. Na podlagi institucionalnih področij in njihovih dopolnjevanj klasificiramo pet različnih modelov kapitalizma (Amable, 2003, str. 102): skandinavski oz. socialdemokratski model, kontinentalni oz. celinski model, mediteranski oz. sredozemski model, azijski model in anglosaksonski oz. liberalni tržni model.

Razen anglosaksonskega modela, ki je soroden liberalnemu tržnemu modelu, imajo vsi ostali tipi kapitalizma geografsko osnovo poimenovanja. To je predvsem zaradi enostavnosti in ne pomeni, da so geografski in kulturni dejavniki najpomembnejši dejavniki opredelitve.

2.5.1 Skandinavski model

Skandinavski model kapitalizma z izrazito socialno komponento in močno vlogo državne intervencije v tržno delovanje predstavlja prvo obliko kapitalističnega sistema. Tak sistem je značilen za Švedsko, Dansko, Norveško in Finsko.

Tabela 1: Skandinavski model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti

Institucionalno področje	Značilnosti
Trg blaga	<ul style="list-style-type: none"> - Velik pomen konkurence po kakovosti izdelkov, - Močna intervencija države, - Visoka stopnja koordinacije preko netržnih mehanizmov, - Odprtost za tujo konkurenco in investicije.
Trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> - Srednja varnost zaposlitve, - Koordinirana ali centralizirana plačna pogajanja, - Aktivna politika zaposlovanja, - Močni sindikati, - Kooperativen odnos med delavci in delodajalci.
Finančni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Visoka koncentracija lastništva, - Visok delež institucionalnih vlagateljev, - Neaktiven trg za nadzor podjetij (prevzemi, pripojitve in združitve), - Manj razvit finančni trg, - Visoka stopnja bančne koncentracije.
Sistem socialne varnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Visoka stopnja socialne varnosti, - Močna intervencija države, - Velik pomen države blaginje v javni politiki in družbenem okolju.
Izobraževalni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Visok delež javnih izdatkov, - Visoka stopnja vpisa študentov v izobraževalni sistem, - Poudarek na kakovosti osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, - Pomen poklicnega usposabljanja, - Poudarek na specifičnem znanju, - Pomen prekvalifikacije, - Vseživljenjsko učenje.

Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 104-106.

V skandinavskem modelu je trg proizvodov delno reguliran, saj je pomembna konkurenca na podlagi kakovosti izdelkov. Močan zunanji pritisk konkurence zahteva fleksibilnost na trgu dela, ki pa ni vedno dosežena z odpuščanjem delavcev in tržno prilagoditvijo. Prekvalifikacija visoko usposobljene delovne sile igra ključno vlogo pri prilagodljivosti delavcev. Zaščita investicij v specifična znanja je realizirana skozi mešanico srednje varnosti zaposlitve, visoke socialne varnosti in enostavne prekvalifikacije delavcev, katero olajšuje aktivna politika zaposlovanja.

Koordiniran in centraliziran sistem plačnih pogajanj omogoča solidarno določanje plač, ki spodbuja inovativnost in produktivnost. Finančni sistem temelji na bankah in ne na borzi. Značilnost centraliziranega finančnega sistema omogoča podjetjem, da razvijejo dolgoročne strategije, ker ni kratkoročne podrejenosti profitu. Sistem izobraževanja je javen in visokokakovosten, spodbuja se vseživljenjsko učenje tako s strani države kot podjetij.

2.5.2 Kontinentalni model

Ta vrsta kapitalizma temelji na močni zaščiti zaposlenih, razvitem javnem sistemu socialne zaščite in reguliranem trgu delovne sile. Države, ki uporabljajo kontinentalni evropski sistem, so Nemčija, Avstrija, Belgija, Francija in delno Irska.

Tabela 2: Kontinentalni model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti

Institucionalno področje	Značilnosti
Trg blaga	<ul style="list-style-type: none"> - Srednji pomen cenovne konkurence - Relativno velik pomen konkurence po kakovosti izdelkov, - Intervencija države, - Relativno visoka stopnja koordinacije preko netržnih mehanizmov, - Nizka zaščita pred tujo konkurenco in naložbami.
Trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> - Visoka varnost zaposlitve, - Omejena zunanja fleksibilnost, - Stabilnost delovnih mest, - Konfliktni odnosi med delavci in delodajalci, - Aktivna politika zaposlovanja, - Srednje močni sindikati, - Koordinacija plačna pogajanja.
Finančni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Nizka zaščita zunanjih delničarjev, - Visoka koncentracija lastništva, - Neaktiven trg za nadzor podjetij (prevzemi, pripojitve in združitve), - Manj razvit finančni trg, - Srednje razvit trg tveganega kapitala, - Visoka stopnja bančne koncentracije, - Pomen bank pri financiranju naložb podjetij.
Sistem socialne varnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Visoka stopnja socialne varnosti, - Zaposlitvena varnost, - Intervencija države, - Velik pomen socialne varnosti v družbenem okolju, - Financiranje prispevkov za socialno zavarovanje, - Pay-as-you-go pokojninski sistem
Izobraževalni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Visok delež javnih izdatkov, - Visoka stopnja vpisa v srednješolsko izobraževanje, - Pomen homogenosti srednješolskega izobraževanja, - Poudarek na specifičnem znanju.

Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 104-106.

Kontinentalni model ima nekatere skupne značilnosti s socialnodemokratskim modelom. Ta združuje visoko stopnjo socialne zaščite s srednjo stopnjo zaposlitvene varnosti, medtem ko kontinentalni temelji na višji stopnji varnosti zaposlitve in manj razviti socialni državi. Na trgu proizvodov je značilna višja stopnja konkurence. Tudi tu centraliziran in bančno temelječ finančni sistem olajšuje realizacijo dolgoročnih strategij podjetij, kar pomeni, da podjetja niso

podrejena kratkoročnemu profitu. Plačna pogajanja so koordinirana in solidarna politika plač je razvita, vendar ne v enakem obsegu kot v socialdemokratskem modelu.

Prekvalifikacija delavcev ni mogoča v enakem obsegu kot v skandinavskem modelu, kar omejuje možnost gibljive delovne sile in hitro prestrukturiranje industrije. Odnosi med delavci in delodajalci so koordinirani na ravni sektorjev, kar spodbuja visoko produktivnost. V dopolnjevanju s socialno zaščito je rast produktivnosti dosežena s strategijo »odhajanja« delavcev kot politiko zgodnjega upokojevanja. Izobraževalni sistem je javen in dobro razvit, država izplačuje visoke izdatke, ki so namenjeni šolstvu.

2.5.3 Mediteranski model

Mediteranski model kapitalizma temelji na reguliranem trgu delovne sile, kjer brani pravice zaposlenih in z vrsto olajšav ščiti tudi brezposelne. Vpletenost države igra pomembno vlogo na skoraj vseh področjih. Velik delež javnih izdatkov je namenjen predvsem za starostne pokojnine. Predstavnice tega modela so Grčija, Italija, Španija in Portugalska.

Značilnost mediteranskega modela je večja varnost zaposlitve in manjša socialna varnost kot pri kontinentalnem modelu. Zaposlitvena varnost je omogočena z relativno nizko ravno konkurence na trgu blaga in dolgoročnimi dobički, ki so posledica centraliziranega bančno temelječega sistema. Trg dela je močno reguliran, delovna sila z omejenimi sposobnostmi in znanjem ne more dosegati visokih plač in ne more realizirati industrijske strategije, ki zahtevajo večje sposobnosti. Trg proizvodov je reguliran in pogosto zaprt pred zunanjo konkurenco.

Povečana konkurenca na trgu blaga lahko ustvari pritisk na povečanje fleksibilnosti trga dela, kar se lahko pokaže z izrazitim dualizmom na trgu delovne sile. Vpeljani delavci v velikih podjetjih imajo večje koristi od varnosti delovnega mesta, medtem ko imajo mladi delavci ali zaposleni v majhnih podjetjih bolj fleksibilne delovne pogodbe. Sindikati igrajo pomembno vlogo, odnosi med delavci in delodajalci so konfliktne narave. Izobraževalni sistem je slabo razvit na višjih ravneh in je večinoma usmerjen v pridobivanje specifičnih znanj.

Tabela 3: Mediteranski model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti

Institucionalno področje	Značilnosti
Trg blaga	<ul style="list-style-type: none"> - Velik pomen cenovne konkurence - Nizek pomen konkurence po kakovosti izdelkov, - Intervencija države, - Nizka stopnja koordinacije preko netržnih mehanizmov, - Srednja zaščita pred tujo konkurenco in naložbami, - Pomen malih podjetij.
Trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> - Visoka varnost zaposlitve (velika podjetja), - Dualizem na trgu dela - Možni konfliktni odnosi med delavci in delodajalci, - Neaktivna politika zaposlovanja, - Centralizirana plačna pogajanja.
Finančni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Nizka zaščita zunanjih delničarjev, - Visoka koncentracija lastništva, - Vključevanje bank pri upravljanju podjetij, - Neaktiven trg za nadzor podjetij (prevzemi, pripojitve in združitve), - Manj razvit finančni trg, - Manj razvit trg tveganega kapitala.
Sistem socialne varnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Srednja stopnja socialne varnosti, - Izdatki za pokojnine - Izdatki namenjeni za boj proti revščini, - Velika intervencija države.
Izobraževalni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Nizek delež javnih izdatkov, - Nizka stopnja vpisa v terciarno (storitveno) izobraževanje, - Slab visokošolski izobraževalni sistem, - Slabo poklicno usposabljanje, - Ni vseživljenjskega učenja, - Poudarek na splošnem znanju.

Vir: B. Amable, *The Diversity of Modern Capitalism*, 2003, str. 104-106.

2.5.4 Azijski model

Azijski kapitalistični sistem temelji na močni vlogi države in velikih korporacijah. Sistem socialne varnosti je najslabše razvit, glavni predstavnici tega modela sta Japonska in Južna Koreja.

Azijski model je močno odvisen od poslovnih strategij velikih korporacij v sodelovanju z državo in centraliziranim finančnim sistemom. To sodelovanje omogoča razvoj dolgoročnih strategij. Trg proizvodov je močno reguliran, usklajevanje je večinoma doseženo preko netržnih mehanizmov. Zunanja trgovinska politika ščiti pred tujo konkurenco, kar zmanjšuje mobilnost delovne sile. Na trgu delovne sile tako ni velike fleksibilnosti in investicije v specialna znanja so zaščitene z varnostjo zaposlitve, možnostjo prekvalificiranja in poklicnih odločitev znotraj korporacije.

Tabela 4: Azijski model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti

Institucionalno področje	Značilnosti
Trg blaga	<ul style="list-style-type: none"> - Pomen cenovne konkurence in konkurence po kakovosti izdelkov, - Močna intervencija države, - Visoka stopnja koordinacije preko netržnih mehanizmov, - Visoka zaščita pred tujo konkurenco in naložbami, - Pomen velikih korporacij.
Trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> - Varnost zaposlitve znotraj velikih korporacij, - Omejena zunanja fleksibilnost, - Dualizem na trgu dela, - Politika plač na podlagi delovnega staža, - Kooperativen odnos med delodajalci in delavci, - Neaktivna politika zaposlovanja, - Močni sindikati na ravni podjetij, - Decentralizirana plačna pogajanja.
Finančni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Nizka zaščita zunanjih delničarjev, - Visoka koncentracija lastništva, - Vključevanje bank pri upravljanju podjetij, - Neaktivnen trg za nadzor podjetij (prevzemi, pripojitve in združitve), - Manj razvit finančni trg, - Manj razvit trg tveganega kapitala, - Visoka stopnja bančne koncentracije.
Sistem socialne varnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Nizka stopnja socialne varnosti, - Izdatki, namenjeni za boj proti revščini, - Nizek delež javnih izdatkov za socialno zaščito,
Izobraževalni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Nizek delež javnih izdatkov, - Visoka stopnja vpisa študentov v izobraževalni sistem, - Poudarek na kakovosti srednješolskega izobraževalnega sistema, - Pomen podjetniškega usposabljanja, - Pomen znanstvenega in tehnološkega izobraževanja, - Poudarek na specifičnem znanju, - Slabo vseživljenjsko učenje zunaj korporacij

Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 104-106.

Pomanjkanje socialne zaščite in razvitih finančnih trgov otežuje diverzifikacijo tveganj v večjih podjetjih. Banke predstavljajo pomembno vlogo pri financiranju in upravljanju podjetij. Državni izdatki iz proračuna za socialno zaščito so relativno nizki in prav tako izdatki za sisteme izobraževanj, saj le-ti večinoma temeljijo na zasebnem financiranju. Velika pozornost je usmerjena v tehnološko in znanstveno izobraževanje. Srednješolski izobraževalni sistem je visoko standardiziran.

2.5.5 Anglosaksonski model

Ta oblika kapitalističnega sistema je med najbolj odprtimi oziroma liberalno usmerjenimi gospodarstvi. Zavzema se za čim manjšo poseganje države v tržne razmere gospodarstva, podpiranje konkurence, delovanje tržnega mehanizma, in pravice posameznika (Mrkaić & Pezdir, 2005 str. 6). V to skupino uvrščamo ZDA, Kanado, VB in Avstralijo.

Tabela 5: Anglosaksonski model kapitalizma glede na institucionalne značilnosti

Institucionalno področje	Značilnosti
Trg blaga	<ul style="list-style-type: none"> - Velik pomen cenovne konkurence, - Neintervencija države, - Koordinacija preko tržnih (cenovnih) mehanizmov, - Odprtost za tujo konkurenco in investicije.
Trg delovne sile	<ul style="list-style-type: none"> - Nizka varnost zaposlitve, - Zunanja fleksibilnost: začasno delo in hitro menjavanje kadrov, - Neaktivna politika zaposlovanja, - Obrambna strategija sindikatov, - Decentralizirana plačna pogajanja
Finančni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Visoka zaščita manjšinskih delničarjev, - Nizka koncentracija lastništva, - Velik pomen institucionalnih vlagateljev, - Aktiven trg za nadzor podjetij (prevzemi, pripojitve in združitve), - Zelo razvit finančni trg, - Razvit trg tveganega kapitala.
Sistem socialne varnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Nizka stopnja socialne varnosti, - Nizka intervencija države, - Poudarek na zmanjševanju revščine (mreža socialne varnosti), - Privatni sistem naložbenega pokojninskega zavarovanja
Izobraževalni sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Nizek delež javnih izdatkov, - Močna konkurenca visokošolskega izobraževalnega sistema, - Nehomogenizirano srednješolsko izobraževanje, - Slabo poklicno usposabljanje, - Pomen splošnega znanja, - Vseživljenjsko učenje

Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 104-106.

Konkurenca na trgu blaga je pomemben element liberalno tržnega kapitalizma. Intenzivna konkurenca povzroča občutljivost podjetij na negativne šoke ponudb in povpraševanj. Na trg proizvodov država ne intervenira in podjetja so tako pod neposrednim udarom tržnih gibanj, ki jih ne morejo v celoti kompenzirati s politiko cen. Zato morajo glede na spreminjajoče se razmere na trgu prilagajati tudi količino proizvodov in variabilizirati produkcijske stroške. To najpreprosteje dosežejo s fleksibilnim zaposlovanjem. Konkurenčni tržni pritisk zahteva, da se podjetja hitro odzovejo na spreminjajoče tržne razmere in prilagajajo svoje poslovne

strategije. Poleg fleksibilne delovne sile je to mogoče doseči tudi s hitro reagirajočimi finančnimi trgi, ki se zavzemajo za hitro prestrukturiranje.

Tržni model spodbuja strukturne spremembe in hitro prilagajanje gospodarstva, kar pa povzroča visoko stopnjo tveganja specifičnih naložb. Razpršitev tveganja finančnih naložb je zagotovljena z visoko razvitimi finančnimi trgi, vendar so specifične naložbe še posebej tvegane, zaradi nerazvitosti socialne zaščite. Zato je malo stimulacij k investiranju v specialna znanja, saj to znanje ni zaščiteno s strani države (pomanjkanje socialne varnosti) ali pa z varnostjo delovnega mesta. Hitre strukturne spremembe bi taka znanja razvrednotile. Trg delovne sile je dereguliran, delavci so slabo zavarovani, pravic iz dela je le malo ali jih sploh ni. Izobraževalni sistem je konkurenčen in ni standardiziran. Nehomogeniziran srednješolski izobraževalni sistem povzroča konkurenčnost med univerzami, ki tekmujejo za najboljše študente. Prav tako je konkurenčnost prisotna med študenti za vpis na najboljše univerze.

3 Institucionalna analiza kanadskega ekonomskega sistema

V tem poglavju bom podrobneje analizirala kanadski ekonomski sistem po petih institucionalnih področjih, in sicer glede na trg blaga, trg delovne sile, finančni sistem, sistem socialne varnosti in izobraževalni sistem. Pri analizi želim ugotoviti, ali Kanada kot predstavnica anglosaksonskega modela na vsakem institucionalnem področju konvergira k tržno usmerjeni skupini držav, oziroma, ali lahko trdimo, da Kanada skupaj z anglosaksonskimi državami tvori homogeno skupino na vsakem institucionalnem področju?

Indikatorji, ki označujejo vsako področje, razpenjajo koordinatne sisteme, kjer bom umestila položaj Kanade glede na njene institucionalne značilnosti. V analizo bom vključila države iz vseh kapitalističnih modelov in s pomočjo koordinatnih osi primerjala položaj Kanade z njimi. Domnevno homogeno anglosaksonsko skupino bom tako proučevala na faktorskih ravninah z vidika štirih držav, to so Kanada, ZDA, VB in Avstralija. Za lažjo preglednost bom te države na grafih poudarila in s tem omogočila boljšo vidljivost tvorjenja domnevnih homogenih skupin.

3.1 Trg blaga

Temeljna razlika, s katero ločujemo kapitalistična gospodarstva na področju trga proizvodov, je intenzivnost konkurence. Zanima nas predvsem analiza konkurence na agregatni ravni gospodarstev in ne na lokalni, mikro ravni, saj podatki o konkurenci v nekaterih sektorjih odražajo le stanje in ne dejavnikov konkurence. Zaradi tega razloga se primerjalna analiza osredotoča na indikatorje regulacije trga proizvodov. Ti kazalniki ocenjujejo različne vrste in

stopnjo regulacije, katera vpliva na ekonomsko aktivnost, ter pomagajo prikazati institucionalni okvir države, ki opredeljuje stanje konkurence na trgu blaga (Amable, 2003, str. 115).

Indikatorji regulacije trga proizvodov, ki so uporabljeni za merjenje tržne liberalizacije, so razdeljeni v tri skupine in vsaka od njih predstavlja svojo koordinatno os. Spremenljivke v Tabeli 6 so označene s pozitivno ali negativno lastnostjo. To pomeni, da se pozitivne lastnosti spremenljivke večajo v pozitivno smer koordinatne osi in negativne lastnosti v negativno smer koordinatne osi. Se pravi, če je carinska tarifa označena z negativno lastnostjo, pomeni, da je za negativno stran značilna regulacija zunanje trgovine in obratno za pozitivno stran.

Tabela 6: Spremenljivke trga blaga

Koordinatna os	Spremenljivke
Prva os	+ državni nadzor + vpletenost v poslovne operacije + administrativne ovire določenih sektorjev + administrativne ovire pri ustanavljanju podjetij
Druga os	- carinske tarife - eksplicitne ovire - ovire pri trgovanju in investiranju
Tretja os	- nadzor nad javnimi podjetji z zakonodajnimi organi - regulatorne in administrativne omejitve

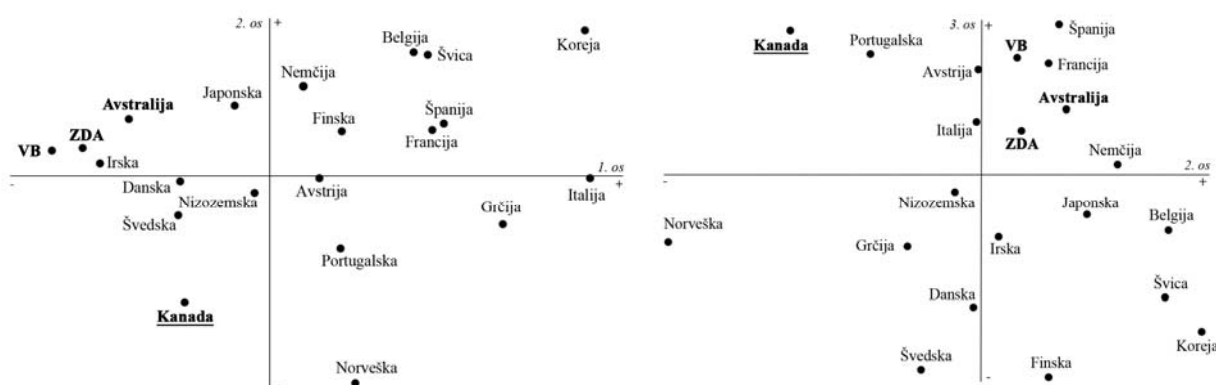
Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 119.

Države, kjer je konkurenca intenzivnejša, se nahajajo bolj proti negativni strani prve osi (VB, ZDA, Irska), medtem ko se na pozitivni strani nahajajo države z bolj reguliranimi trgi blaga (Italija, Koreja, Grčija). VB je država z najintenzivnejšo konkurenco, medtem ko ima Italija najbolj reguliran trg blaga.

Druga os se osredotoča na zunanjo trgovino oz. konkretnije predstavlja zaščito pred tujo konkurenco. Carinska tarifa in diskriminacijski postopki so indikatorji, ki označujejo negativno stran druge osi (Norveška, Kanada, Portugalska), medtem ko na pozitivni strani teh omejitev ni in velja prosta zunanja trgovina (Belgija, Švica, Koreja).

Tretjo os označuje zakonodajni nadzor nad javnimi podjetji na negativni strani. Finska, Švedska in Koreja so države z visokim nadzorom, medtem ko imata Španija in Kanada najnižji nadzor na pozitivni strani.

Slika 1: Trg blaga; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino

Vir: B. Amable, *The Diversity of Modern Capitalism*, 2003, str. 120.

Vse spremenljivke, ki določajo koordinatne osi, so predstavljene na dveh faktorskih ravninah, definiranih s prvo in drugo koordinatno osjo ter drugo in tretjo (Slika 1). Torej prvo faktorsko ravnino določata prva in druga koordinatna os in drugo faktorsko ravnino določata druga in tretja koordinatna os. Kako se države razlikujejo med seboj glede na intenzivnost konkurence, lahko ocenimo z njihovo projekcijo na obe faktorski ravnini.

Manj regulirane države so na negativni strani prve osi in med njimi je tudi Kanada. V primerjavi z ZDA, VB, Avstralijo in Irsko je kanadski trg proizvodov sicer bolj reguliran, vendar je v primerjavi z ostalimi kapitalistični modeli državna intervencija na domačem trgu precej nizka. Stopnja regulacije na notranjem trgu je v primerjavi z anglosaksonskimi državami najvišja in je primerljiva z Dansko in Švedsko. V splošnem kanadsko gospodarstvo spodbuja konkurenco preko nizkih administrativnih ovir pri ustanavljanju podjetij in nizko vpletenostjo v poslovanja. Zavzema se za čim nižji poseg v ekonomsko obnašanje.

Kot je razvidno iz druge osi, ima Kanada visoko stopnjo zaščite pred tujo konkurenco, primerljivo z Norveško. Vendar glede na omejen obseg zaščite proti zunanji trgovini ne smemo sklepati, da je Kanada »protekcioniistična država«. Njena relativno strožja regulativa zunanje trgovine se bolj nagiba na pomembnost naravnih virov in strukturo trgovine. Trgovinska specializacija, usmerjena v izvoz naravnih virov, ima posebne predpise v smislu davkov in neposrednih tujih naložb.

Iz tretje osi je razvidno, da ima Kanada najnižji zakonodajni nadzor nad javnimi podjetji in nezahtevne administrativne postopke v primerjavi z ostalimi državami. To je značilno tudi za VB in Avstralijo ter nekatere mediteranske države.

Iz prve faktorske ravnine je razvidno, da Kanada leži bliže drugim kapitalističnim modelom kot anglosaksonskim. Večja oddaljenost od anglosaksonske skupine nastopi predvsem zaradi druge spremenljivke, to je regulacija zunanje trgovine, ki se nanaša na pomen naravnih virov. Vendar, če se osredotočimo na prvo spremenljivko, lahko ugotovimo, da anglosaksonske države tvorijo dokaj homogeno skupino na notranjem trgu proizvodov. V to skupino spada tudi Irska. Iz druge faktorske ravnine lahko vidimo, da Kanada ne izstopa po stopnji zakonodajnega nadzora nad javnimi podjetji, saj ima skupaj z VB in Avstralijo najnižjo stopnjo. Iz te homogene skupine minimalno izstopa le ZDA z nekoliko višjo stopnjo zakonodajnega nadzora.

3.2 Trg delovne sile

Naslednje pomembno institucionalno področje, s katerim si pomagamo pri analizi ekonomskih sistemov, je trg delovne sile. V 90. letih prejšnjega stoletja je doživel številne spremembe ob obširnem iskanju možnosti realiziranja bolj fleksibilnih trgov. Primerjalna analiza držav se osredotoča na tri elemente trga delovne sile, in sicer na varnost zaposlitve, industrijske odnose in plačna pogajanja ter politiko zaposlovanja.

a) Varnost zaposlitve

Visoka stopnja varnosti zaposlitve pomeni manjšo prilagodljivost delovne sile in tako slabšo učinkovitost in konkurenčnost podjetij, medtem ko premajhna varnost predstavlja problem večje brezposelnosti. Podjetja skušajo biti inovativna, da preživijo na konkurenčnem trgu, delavci morajo biti prožni, če želijo ohraniti svoje delovno mesto ali najti novo zaposlitev. Večja varnost in večja prožnost si torej nasprotujeta, zato država in podjetja iščejo vedno nove rešitve k spodbujanju povečevanja obeh elementov. Prožna varnost poskuša uskladiti potrebe zaposlenih in delodajalcev, torej se prožnost poskuša povezati z varnostjo, tako da delavcem zagotavlja varno menjavo delovnega mesta, pri tem pa si prizadeva izboljšati konkurenčnost podjetij. Države urejajo to področje specifično in je odvisno od različnih poslovnih strategij, ki so prisotne v podjetjih.

Tabela 7 predstavlja pregled spremenljivk, povezanih s fleksibilnostjo (ali rigidnostjo) delovne sile, se pravi zmožnost hitrega zaposlovanja in odpuščanja. Upošteva se več vidikov fleksibilnosti, in sicer začasno zaposlovanje, možnost sklenitve pogodbe za določen čas, odpovedni rok itd. Liberalizacija trga delovne sile dejansko kaže, da je od 90. let večji del prilagoditve posledica sklenitve pogodb za določen čas (Nicoletti, Scarpetta, & Boylaud, 2000, str. 47). V vseh državah se je število sklenjenih pogodb za določen čas občutno povečevalo, medtem ko so splošni pogoji zaposlitve postajali vedno slabši.

Indikatorji varnosti zaposlitve so razdeljeni v tri skupine in vsaka od njih predstavlja svojo koordinatno os (Tabela 7). Negativne lastnosti indikatorjev se stopnjujejo v smeri negativne osi (prva, druga os), medtem ko se pozitivna lastnost stopnjuje v smeri pozitivne osi (tretja os). Na primer, bolj ko se nahajamo proti negativni strani osi, višje so omejitve začasnih zaposlitev in obratno proti pozitivni strani.

Tabela 7: Spremenljivke varnosti zaposlitve

Koordinatna os	Spremenljivke
Prva os	- omejitve začasnih zaposlitev - maksimalno trajanje začasnega dela - pogodbe za določen čas: oblika dela, ki se dopušča - procedure zaposlitvene varnosti
Druga os	- visoke odpravnine - stroga zaposlitvena regulativa - določitev neupravičene odpustitve
Tretja os	+ dolžina odpovednega roka

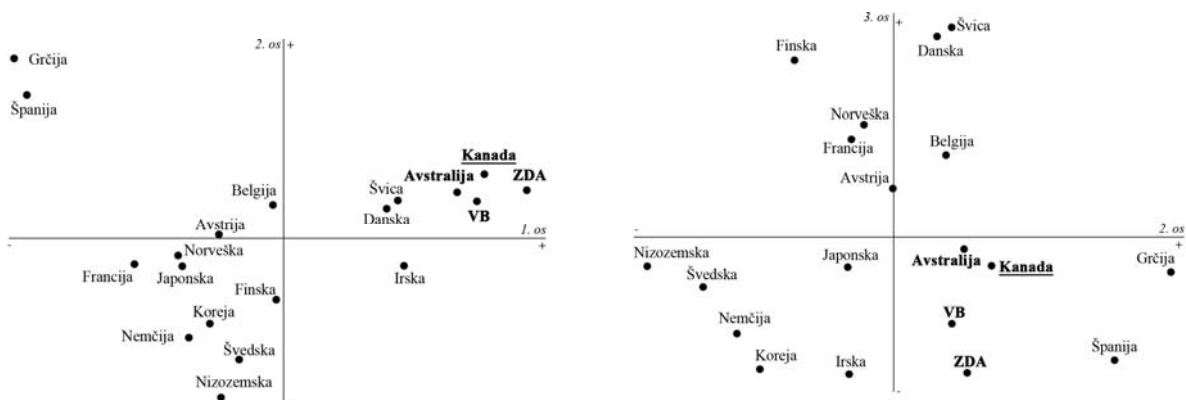
Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 128.

Prva os določa omejitve začasnih zaposlitev na negativni strani osi, se pravi da imata Grčija in Španija najvišje omejitve, zato je fleksibilnost zaposlovanja nizka. Ta os torej odraža stopnjo fleksibilnosti zaposlovanja, kar pomeni, da imata ZDA in Kanada najvišjo stopnjo fleksibilnosti zaposlovanja, medtem ko imata Grčija in Španija najnižjo stopnjo.

Druga os označuje velikost odpravnin in strogo zaposlitveno regulativo na negativni strani osi, in sicer bolj ko se nahajamo proti negativni strani, strožja je zaposlitvena regulativa in višje so odpravnine. Nizozemska, Švedska, Nemčija so torej države z najstrožjo zaposlitveno regulativo in najvišjimi odpravninami. Ta os odraža stopnjo varnosti stalne zaposlitve.

Tretja os predstavlja dolžino odpovednega roka, in sicer bolj ko se nahajamo proti pozitivni strani, daljši so odpovedni roki. Švica, Danska, Finska so torej države z najdaljšimi odpovednimi roki.

Slika 2: Varnost zaposlitve; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino

Vir: B. Amable, *The Diversity of Modern Capitalism*, 2003, str. 128.

Prva koordinatna os jasno prikazuje ločitev držav, kjer so trgi delovne sile fleksibilni (Kanada, ZDA, VB, Avstralija, Švica, Danska) od držav z bolj rigidnimi trgi (Grčija, Španija, Francija, Norveška). Kanadsko liberalno tržno gospodarstvo deluje z visoko fleksibilnostjo trga delovne sile, ki velja za skoraj vse vrste zaposlitve. Pogodbe za določen čas se lahko podaljšujejo za dlje časa, kar pomeni, da ima v primerjavi z ostalimi kapitalističnimi modeli maksimalno število sukcesivnih pogodb za določen čas. To velja za vse anglosaksonske države ter Švico, Dansko in Irsko.

Iz druge osi lahko razberemo, da so v Kanadi restrikcije kratkotrajnejših zaposlitev manj močne in zaposlitvena varnost je na splošno slabša. Delavci so slabo zavarovani, pravic iz dela je malo ali jih sploh ni. Odpravnine ob odpovedi delovnega razmerja so znatno nižje kot v skandinavskih in kontinentalnih državah ter zaposlovanje in odpuščanje je enostavnejše. Čas trajanja zaposlitev je precej nižji, o čemer pričajo tudi krajši delovni staži. Enake značilnosti veljajo za anglosaksonske države ter Švico, Dansko in Belgijo.

Iz tretje osi je razvidno, da ima Kanada skupaj z Avstralijo krajše odpovedne roke od večine skandinavskih držav, vendar v primerjavi z ZDA nekoliko daljše. Po dolžini odpovednega roka je Kanada povsem primerljiva tudi Nizozemski, Japonski in Grčiji.

Iz prve faktorske ravnine je razvidno, da se Kanada drži tesno skupaj z anglosaksonskimi državami, torej tvorijo homogeno skupino. Za te države je značilna visoka fleksibilnost na trgu delovne sile in nizka varnost zaposlitve. To velja tudi za nekatere izjeme, in sicer za Irsko, Švico in Dansko. Druga faktorska ravnina prikazuje precej homogeno skupino anglosaksonskih držav, kjer minimalno odstopa le ZDA z najkrajšimi odpovednimi roki. Po dolžini odpovednega roka je Kanada povsem primerljiva Avstraliji.

b) Industrijski odnosi in plačna pogajanja

Drugi element institucij trga delovne sile se nanaša na različne vzorce plačnih pogajanj in industrijskih odnosov, ki predstavljajo ključno vlogo v relaciji med institucijami trga dela in makroekonomsko uspešnostjo. Crouch (1993, str. 4) razlikuje med tremi sistemi urejanja industrijskih odnosov: bojevanje, pluralistična pogajanja in neokorporativizem. Slednjega loči na model ekstenzivnega neokorporativizma, ki predstavlja močne in centralizirane sindikate in model preprostega neokorporativizma, kjer so sindikati šibki, vendar oskrbljeni s strateškimi sposobnostmi. Bojevanje je značilno za konflikt interesov med delom in kapitalom in pluralistična pogajanja so način izogibanja medsebojnih nastalih škodljivih dejanj.

Indikatorji industrijskih odnosov in plačnih pogajanj so razdeljeni v tri skupine in vsaka od njih predstavlja svojo koordinatno os (Tabela 8). Pozitivne lastnosti indikatorjev se stopnjujejo v smeri pozitivne osi (prva, tretja os), medtem ko se negativna lastnost stopnjuje v smeri negativne osi (druga os). Na primer bolj ko se nahajamo proti pozitivni strani osi, močnejši so sindikati, in obratno proti negativni strani.

Tabela 8: Spremenljivke industrijskih odnosov

Koordinatna os	Spremenljivke
Prva os	+ moč sindikatov + delež članstva v sindikatih + korporativistični odnosi
Druga os	- industrijski konfliktni odnosi
Tretja os	+ centralizirana plačna pogajanja

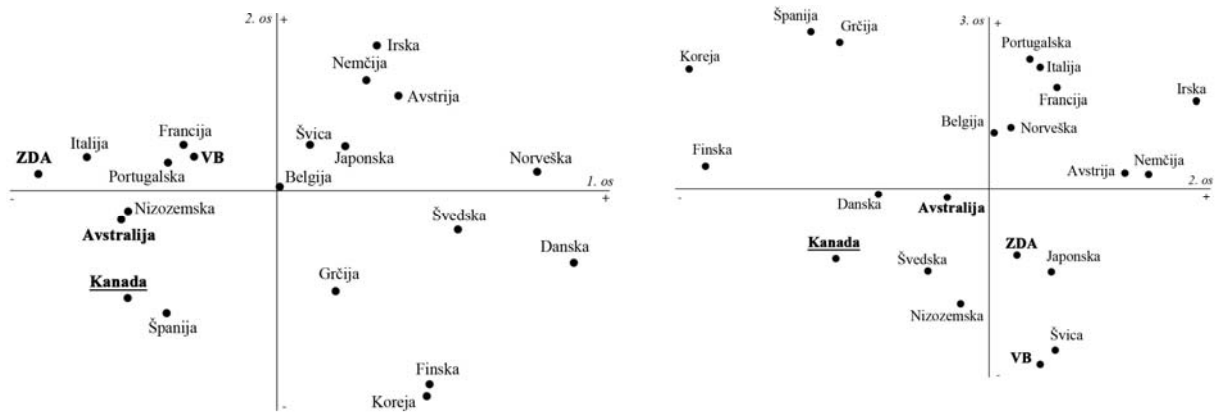
Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 134.

Prva os označuje moč sindikalnih združenj in značilnost korporativizma. Močna sindikalna združenja in značilnosti korporativizma se nahajajo na pozitivni strani te osi, se pravi, da imajo Danska, Norveška, Švedska močna sindikalna združenja in zelo poudarjen korporativizem.

Druga os predstavlja velikost industrijskih konfliktov na negativni strani. To pomeni, da so za Korejo, Finsko, Španijo, Kanado značilni zelo konfliktni industrijski odnosi, medtem ko za Irsko, Nemčijo, Avstrijo velja ravno nasprotno.

Tretja os prikazuje centralistična plačna pogajanja na pozitivni strani (Španija, Grčija, Portugalska), medtem ko se na negativni strani nahajajo države z decentraliziranimi plačnimi pogajanjmi (VB, Švica, Nizozemska).

Slika 3: Industrijski odnosi; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino

Vir: B. Amable, *The Diversity of Modern Capitalism*, 2003, str. 135.

Primerjalna analiza Kanade z ostalimi državami daje naslednje rezultate. Pozicija Kanade na negativni strani prve koordinatne osi kaže šibek sistem korporativističnih odnosov, kar je značilno tudi za Avstralijo in Nizozemsko. VB ima močnejši sistem, medtem ko ZDA predstavlja povsem nekorporativistično državo. Sindikati kot interesno združenje delojemalcev v Kanadi so razdrobljeni, v glavnem številčno šibkejši in imajo nizko pogajalsko moč ter posledično malo delavskih pravic. Pogajanja med interesnimi skupinami so nekoordinirana in temeljijo na sistemu pluralističnih pogajanj, kar pomeni veliko interesnih pogajalskih skupin, ki zastopajo vsak svoje interese v posamezni dejavnosti, panogi ali organizaciji.

Druga os prikazuje velikost industrijskih konfliktov, iz česar lahko vidimo, da so v Kanadi odnosi precej konfliktne narave, primerljivo z Grčijo in Španijo, medtem ko imajo ostale anglosaksonske države precej manj konfliktne odnose. Odnosi so konfliktni tudi med menedžerji in zaposlenimi, ki zasledujejo različne interese.

Šibek sistem centralističnih plačnih pogajanj v Kanadi je razviden iz tretje osi, kar pomeni, da kolektivna pogajanja o plačah in drugih delovnih pogojih večinoma potekajo na ravni podjetij. To velja tudi za ZDA, Švedsko in Japonsko.

Projekcija držav na prvo faktorsko ravnino prikazuje precej homogeno skupino anglosaksonskih držav z relativno majhno oddaljenostjo Kanade. To povzroča druga spremenljivka, saj ima Kanada v primerjavi z anglosaksonskimi državami najvišjo stopnjo konfliktnih industrijskih odnosov. Če se osredotočimo le na prvo spremenljivko, lahko ugotovimo, da anglosaksonske države tvorijo homogeno skupino, v katero sodijo tudi mediteranske države in Nizozemska. Iz druge faktorske ravnine lahko opazimo, da Kanada po

stopnji centralizacije plačnih pogajanj tvori homogeno skupino skupaj z ZDA in Avstralijo. Tu vidno izstopa VB z daleč najnižjo stopnjo centralizacije plačnih pogajanj. Takoj za VB se presenetljivo uvrščata tudi Švica in Nizozemska.

c) Politika zaposlovanja

Politika zaposlovanja predstavlja pomemben element pri analizi institucionalnih dimenzij dela, saj razkriva, v kolikšni meri države intervenirajo na trg in katere vrste programov podpirajo. Aktivna politika zaposlovanja je sklop ciljno usmerjenih ukrepov in programov, ki se odvijajo na trgu dela. Ti programi so programi za invalidne osebe, nadomestilo za brezposelnost, mladino, splošni programi trga dela, itd., ki ustvarjajo delovne možnosti, povečujejo poklicno, sektorsko in prostorsko mobilnost delovne sile, omogočajo prilagajanje znanj in usposobljenosti delavcev za spremenjene pogoje produkcije v tržni konkurenci. Osnovni namen in cilji aktivne politike zaposlovanja so zagotavljanje ekonomske aktivnosti in zaposljivosti čim širšemu krogu posameznikov, ne pa da bi jim z drugimi sredstvi blažila neugoden socialno – ekonomski položaj (Zveza svobodnih sindikatov, 2010).

Seznam uporabljenih spremenljivk politike zaposlovanja, ki definirajo prve tri faktorske osi, je prikazan v Tabeli 9. Negativne lastnosti indikatorjev se stopnjujejo v smeri negativne osi (prva, druga os), medtem ko se pozitivna lastnost stopnjuje v pozitivni smeri osi (tretja os). Na primer, bolj ko se nahajamo proti negativni strani osi, višji je delež javnih izdatkov za politiko trga dela in obratno proti pozitivni strani osi.

Tabela 9: Spremenljivke politike zaposlovanja

Koordinatna os	Spremenljivke
Prva os	- delež javnih izdatkov za politiko trga dela v BDP - delež javnih izdatkov za nadomestila brezposelnih oseb v BDP
Druga os	- delež javnih izdatkov za programe mladih v BDP
Tretja os	+ delež javnih izdatkov za programe invalidnih oseb v BDP

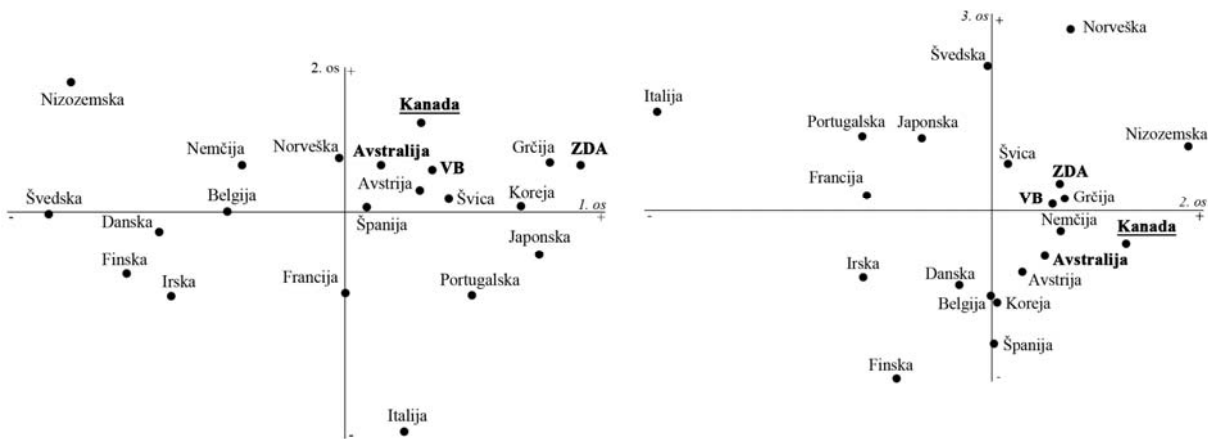
Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 140.

Prva os predstavlja aktivno politiko na trgu dela na negativni strani osi, se pravi najvišja stopnja aktivne politike zaposlovanja je na Švedskem, Nizozemskem in Finskem.

Druga os označuje delež javnih izdatkov za programe, ki so namenjeni mladim osebam na negativni strani, in sicer Italija, Portugalska in Francija so države z najvišjim deležem javnih izdatkov za programe mladim osebam.

Tretja os predstavlja izdatke za pomoč invalidnim osebam na pozitivni strani, se pravi, da Norveška in Švedska namenjata najvišji delež izdatkov za pomoč invalidnim osebam.

Slika 4: Politika zaposlovanja; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino

Vir: B. Amable, *The Diversity of Modern Capitalism*, 2003, str. 141.

Projekcija držav na prvo koordinatno os jasno ločuje države z zelo aktivno politiko zaposlovanja (Švedska, Nizozemska, Finska) od držav, kjer politika ni aktivna (ZDA, Grčija in Koreja). Kanada je uvrščena v skupino, kjer je politika zaposlovanja omejena v vseh razsežnostih. Primerljivo z VB, Avstrijo in Avstralijo javni izdatki za nadomestila brezposelnih oseb predstavljajo precej nizek delež, kot tudi za programe na področju zaposlovanja.

Iz druge osi lahko ugotovimo, da Kanada skupaj z Nizozemsko namenja najnižji delež izdatkov za programe, ki so namenjeni mladim osebam. Izdatki za invalidne osebe (tretja os) predstavljajo višji delež kot za programe mladih, kar je razvidno z druge faktorske ravnine. Kanada v celoti namenja nizek delež javnih izdatkov za splošne programe na trgu dela, torej ekonomsko aktivnost in zaposljivost večinoma prepušča tržnim mehanizmom.

Prva faktorska ravnina prikazuje tesno bližino Kanade, Avstralije in VB, ki skupaj tvorijo homogeno skupino. ZDA tu precej izstopa le glede na prvo spremenljivko, saj je zanjo značilna povsem neaktivna politika zaposlovanja. Nižja stopnja državne intervencije, ki je značilna za omenjeno anglosaksonsko skupino, velja tudi za izjemi, kot sta Švica in Avstrija. Iz druge faktorske ravnine lahko opazimo precej homogeno skupino anglosaksonskih držav, kjer zanemarljivo razdaljo povzroča le tretja spremenljivka, to je velikost javnih izdatkov za programe invalidnih oseb.

3.3 Finančni sistem

Finančni sistem določajo finančni instrumenti in finančne institucije. Mishkin (1997, str. 195) ugotavlja, da je finančni sistem tisti, ki pretaka sredstva od varčevalcev do tistih, ki investirajo ali trošijo. Znano je, da je v razvitih in manj razvitih tržnih gospodarstvih pomen bank lahko zelo različen, če gledamo relativno velikost (glede na BDP) njihove bilančne vsote na eni strani in pomen kapitalskega trga (tržna kapitalizacija in obseg poslovanja) na drugi strani. Razlika je torej v tem, kako se zunanje financirajo podjetja. Gospodarstva, ki se povečini financirajo preko bank, to je njihovih posojil, se imenujejo bančna gospodarstva oziroma gospodarstva, ki temeljijo na bankah (»bank-based economies«). Gospodarstva, kjer se podjetja večinoma financirajo preko finančnih trgov, pa poimenujemo tržna gospodarstva oziroma gospodarstva, ki temeljijo na trgih (»market-based economies«). Tržna gospodarstva predstavljajo anglosaksonske države, medtem ko celinska Evropa in Japonska večinoma temeljita na bančnih sistemih (Ribnikar, 2003, str. 192).

Raznolikost finančnih sistemov na bančne in tržno temelječe se je skozi zgodovino ohranjala kljub globalizaciji nekaterih finančnih aktivnosti in rasti soodvisnosti finančnih trgov. V 90. letih so se razvili mešani sistemi in tako finančni sistemi v sodobnem svetu predstavljajo izvirne kombinacije tržnega in bančnega sistema. Poleg teh mešanih vzorcev so se razvijali tudi trgi tveganega kapitala. Iz teh razlogov spremenljivke, obravnavane v analizi finančnih sistemov, zajemajo več pomembnih vidikov finančnih razmerij: viri sredstev, razvoj in dinamika finančnih trgov, upravljanje podjetij, razvoj trgov tveganega kapitala itd.

Indikatorji finančnega sistema so razdeljeni v tri skupine in vsaka od njih predstavlja svojo koordinatno os (Tabela 10). Pozitivne in negativne lastnosti indikatorjev so predstavljene skupaj tako na prvi kot na drugi osi. Pozitivne lastnosti se stopnjujejo v smeri pozitivne osi (indikatorji s pozitivnimi predznaki na vseh treh oseh), medtem ko se negativne lastnosti stopnjujejo v smeri negativne osi (indikatorji z negativnimi predznaki na prvi in drugi osi). Na primer pozitivna stran prve osi odraža visok delež obveznic v portfelju institucionalnih vlagateljev in visoko koncentracijo lastništva ter prav tako nizek delež tržne kapitalizacije v BDP. Na negativni strani iste osi so ti indikatorji negirani.

Tabela 10: Spremenljivke finančnega sistema

Koordinatna os	Spremenljivke
Prva os	+ delež obveznic v portfelju institucionalnih vlagateljev + koncentracija lastništva - delež tržne kapitalizacije v BDP - delež naložb tveganega kapitala v BDP - delež delnic v portfelju institucionalnih vlagateljev - združitve in pripojitve
Druga os	+ delež vrednostnih papirjev v celotnih bilančnih vsotah + delež obveznic v celotnih bilančnih vsotah - delež kreditov v BDP
Tretja os	+ delež tržne kapitalizacije državnih obveznic v BDP

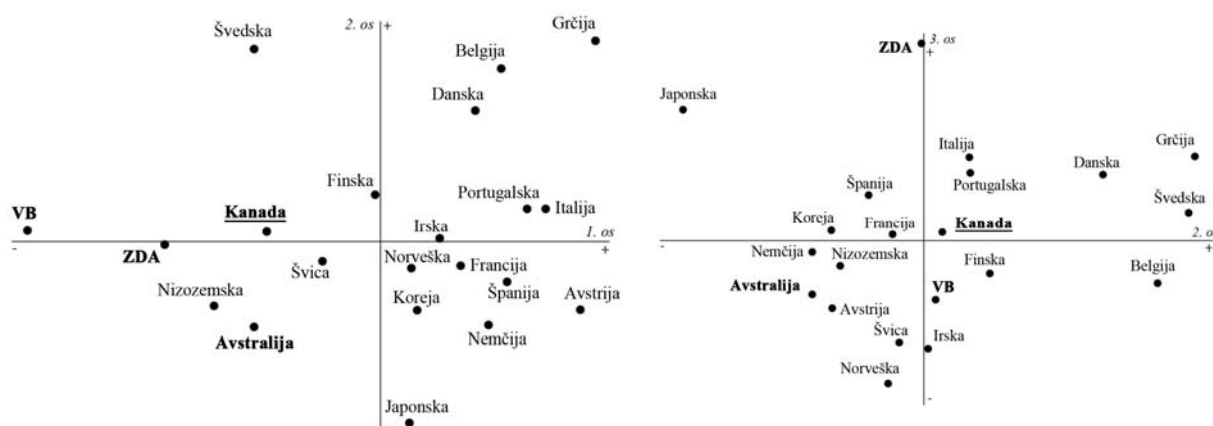
Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 145.

Prva os določa, v kolikšni meri so države odvisne od tržnega financiranja. Spremenljivke, kot so delež tržne kapitalizacije v BDP, naložbe tveganega kapitala, delež delnic v portfelju institucionalnih vlagateljev itd., ležijo na negativni strani osi. VB, ZDA, Nizozemska predstavljajo države z visokim deležem tržne kapitalizacije v BDP, naložb tveganega kapitala in delnic v portfelju institucionalnih vlagateljev. To pomeni, da so države močno odvisne od tržnega financiranja. Na pozitivni strani prve osi ležijo spremenljivke, ki označujejo centraliziran finančni sistem z visoko koncentracijo lastništva in visokim deležem obveznic v portfelju institucionalnih vlagateljev (npr. Avstrija, Italija, Grčija).

Druga os ločuje države glede na njihov bančni sektor. Netradicionalni bančni sektor (visok delež vrednostnih papirjev v bilančni vsoti) označuje pozitivno stran druge osi (npr. Švedska, Belgija, Danska, Grčija), medtem ko tradicionalni bančni sektor (visok delež kreditov v BDP) označuje negativno stran (npr. Japonska, Nemčija, Avstralija).

Tretja os predstavlja relativno velikost trga državnih obveznic na pozitivni strani, in sicer ZDA in Japonska sta državi z najvišjo stopnjo razvitosti trga državnih obveznic.

Slika 5: Finančni sistem; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino

Vir: B. Amable, *The Diversity of Modern Capitalism*, 2003, str. 146.

Projekcija držav na prvo koordinatno os prikazuje jasna nasprotja med gospodarstvi, ki se financirajo preko trgov (VB, ZDA, Nizozemska), in gospodarstvi, kjer prevladujejo bančni sistemi (Avstrija, Italija, Grčija). Iz prve koordinatne osi lahko vidimo, da je Kanada uvrščena med tržno financirane države, saj so deleži tržne kapitalizacije in naložb tveganega kapitala v BDP relativno visoki. Borza in trgi tveganega kapitala so aktivni in dobro razviti, veliko je število združenj in pripojitev ter nizka koncentracija lastništva. Finančni sistem je decentraliziran. Kanada je po stopnji odvisnosti od finančnih trgov primerljiva Avstraliji, Nizozemski in Švici, medtem ko daleč najvišjo odvisnost kaže VB. Kanada in Švica sta v primerjavi s to skupino najmanj odvisni od tržnega financiranja.

Kanada ima tudi donosen bančni sektor. Iz druge koordinatne osi lahko vidimo, da je bančni sektor bolj netradicionalno zasnovan z nekoliko višjim deležem vrednostnih papirjev ter obveznic v celotnih bilančnih vsotah bank, kar je primerljivo z ZDA, VB in Irsko. Vloga tradicionalnih bank se čedalje bolj zmanjšuje, saj banke vedno več poslujejo z vrednostnimi papirji.

Iz tretje osi je razvidno, da je trg državnih obveznic daleč najbolj razvit v ZDA, Kanada sicer nekoliko zaostaja s precej dobro razvitim trgom, podobno kot Švedska, Koreja in Francija. Avstralija in VB izkazujeta nižjo stopnjo razvitosti trga državnih obveznic v primerjavi s Kanado.

Projekcija držav na prvo faktorsko ravnino kaže precej homogeno skupino anglosaksonskih držav skupaj z Nizozemsko in Švico. Minimalne razlike povzročata le prva spremenljivka. Za kanadski sistem je značilna najnižja stopnja odvisnosti od tržnega financiranja skupaj s Švico, medtem ko je za VB značilna najvišja. Koncentracija bančnega sektorja je torej v Kanadi in

Švici najvišja. Bančni sektor anglosaksonskih držav je bolj netradicionalno zasnovan, kjer izstopa le Avstralija z dokaj tradicionalnim bančnim sektorjem. Iz druge factorske ravnine je razvidno, da Kanada ne sodi v tržno usmerjeno skupino, saj so države razpršene po ravnini. Glavni faktor razpršitve je tretja spremenljivka, torej stopnja razvitosti trga državnih obveznic. Kanada je po stopnji razvitosti na drugem mestu, primerljivo mediteranskim in nekaterim skandinavskim državam.

3.4 Sistem socialne varnosti

Sistem socialne varnosti obsega vsa posredovanja javnih in zasebnih institucij, ki gospodinjstvom ali posameznikom olajšajo breme določenih tveganj ali potreb. Izdatki za socialno varnost pokrivajo tveganja in potrebe v primeru starosti, bolezni oz. zdravstvene zaščite, invalidnosti, brezposelnosti, družine oz. otrok, smrti hranitelja družine, nastanitev in drugih oblik socialne izključenosti (Stanovnik, str. 182). Meje med tveganji, ki so poskrbljena na privatni ravni, in tistimi, ki zahtevajo javno intervencijo, so odvisne od sprememb, ki se pojavijo pri razvoju trgov, demografiji, tehnologiji, prevladujoči viziji družbe in solidarnosti. V zadnjih dveh desetletjih so se zgodili veliki premiki v strukturi proračuna za socialno zaščito, in sicer v porasti socialnih izdatkov glede na BDP zaradi povišanja zavarovalnega kritja za zdravstveno varstvo in povečanega deleža nadomestil za brezposelne in starostne pokojnine.

Indikatorji socialne varnosti so razdeljeni v tri skupine in vsaka od njih predstavlja svojo koordinatno os (Tabela 11). Negativne lastnosti indikatorjev se stopnjujejo v smeri negativne osi (prva, druga os), medtem ko se pozitivna lastnost stopnjuje v smeri pozitivne osi (tretja os). Na primer, visok delež javnih socialnih izdatkov je značilen za negativno stran, in obratno za pozitivno stran.

Tabela 11: Spremenljivke socialne varnosti

Koordinatna os	Spremenljivke
Prva os	- delež javnih socialnih izdatkov v celotnih javnih izdatkih
Druga os	- delež javnih izdatkov za starostne pokojnine v celotnih javnih izdatkih
Tretja os	+ delež celotnih zdravstvenih izdatkov v BDP

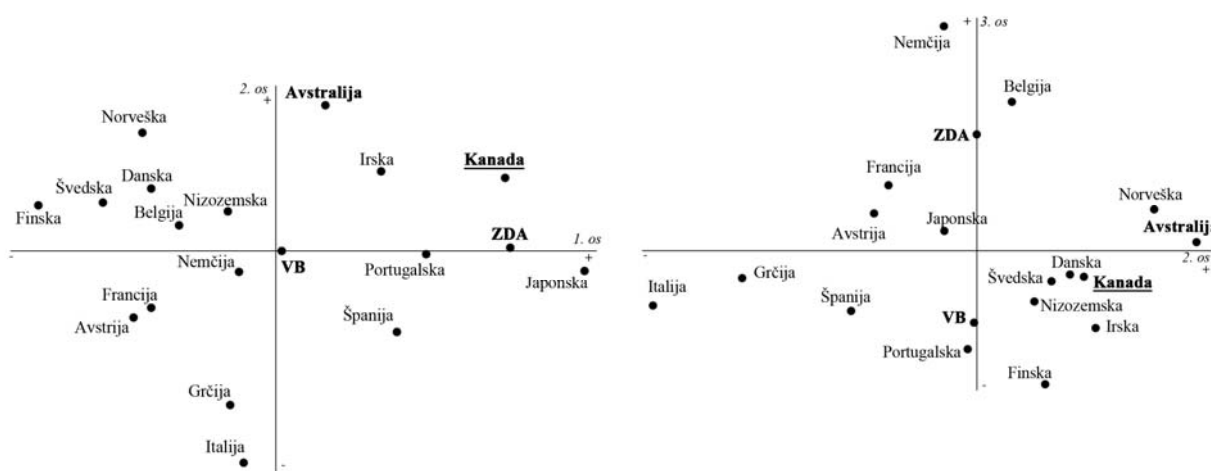
Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str 152.

Prva os označuje velikost javnih socialnih izdatkov v celotnih javnih izdatkih. Na tej osi se države z dobro razvitim sistemom socialne varnosti na negativni strani (Finska, Švedska, Avstrija in Norveška) razlikujejo od držav z omejenim sistemom na pozitivni strani (USA, Kanada, Japonska, Portugalska).

Druga os predstavlja delež izdatkov za starostne pokojnine, ki se stopnjuje proti negativni smeri osi. Italija, Grčija, Španija so torej države z najvišjim deležem izdatkov za starostne pokojnine.

Tretja os predstavlja višino deleža vseh zdravstvenih izdatkov v BDP. To pomeni, da države, kot so Nemčija, Belgija, ZDA namenjuje najvišji delež celotnih izdatkov za zdravstveno oskrbo.

Slika 6: Sistem socialne varnosti; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino

Vir: B. Amable, *The Diversity of Modern Capitalism*, 2003, str. 153.

Prva koordinatna os ločuje države z dobro razvitim sistemom socialne varnosti na levi strani (Finska, Švedska, Avstrija), od držav, kjer je javni socialni sistem šibek (Japonska, ZDA, Kanada). Med slednje torej uvrščamo Kanado, ki je po stopnji socialne zaščite povsem primerljiva z ZDA. Značilnost Kanade kot liberalno državo blaginje je nizko število univerzalnih socialnih programov ter skromno socialno zavarovanje. Socialna pomoč pripada osebam, ki so odvisne le od socialne pomoči, ter osebam z nizkimi ali nestalnimi dohodki. V popolnem nasprotju sta Finska in Švedska, ki iz državne blagajne namenjata daleč najvišji delež javnim socialnim izdatkom. Opazimo lahko, da Kanada in ZDA namenjata najnižji delež javnim socialnim izdatkom v primerjavi z ostalimi liberalnimi državami.

Iz druge koordinatne osi je razvidno, da kanadski javni sistem ne namenja večje pozornosti starostnim pokojninam, saj to funkcijo prepušča privatnim pokojninskim skladom. Podobno velja tudi za Irsko.

Tretja os ponazarja delež vseh izdatkov za zdravstveno varstvo, kjer lahko ugotovimo, da je Kanada po višini izdatkov primerljiva z Dansko in Švedsko. Izdatki v Kanadi večinoma izhajajo iz visokih zasebnih financiranj, kot tudi v ZDA, ki predstavlja tretjo vodilno državo z najvišjimi izdatki za zdravstveno oskrbo takoj za Nemčijo in Belgijo.

Na prvi faktorski ravnini anglosaksonske države ne tvorijo homogene skupine, saj Kanada skupaj z ZDA namenja najnižji delež javnim socialnim izdatkom, medtem ko VB vidno izstopa. Slednja je z višjim deležem bližje evropskim kot liberalnim državam. Glede na drugo spremenljivko so države prav tako precej razpršene, saj Kanada namenja najnižji delež starostnim pokojninam skupaj z Avstralijo in Irsko. Iz druge faktorske ravnine lahko opazimo, da je Kanada po višini vseh izdatkov za zdravstveno oskrbo bližje Danskim, Švedskim in Grčiji, saj so anglosaksonske države precej razpršene po ravnini. ZDA je vodilna država v financiranju zdravstvenega sistema, medtem ko ostale liberalne države namenjajo bistveno manj izdatkov za zdravstveno oskrbo.

3.5 Izobraževalni sistem

Področje izobraževanja in usposabljanja je zelo močno povezano s temeljnimi ekonomskimi cilji, kot je gospodarska rast. Vendar iskanje zanesljivih empiričnih dokazov o makroekonomskih učinkih izobraževanja ni enostavno, saj ekonomskega vpliva izobraževalnih sistemov ni mogoče analizirati neodvisno od kakovosti izobraževalnih storitev in industrijskih odnosov. Zato je pomembno preučiti strukturo izobraževalnih sistemov in ne le nameniti pozornost bruto rezultatu v smislu stopnje izobrazbe.

Dopolnjevanje izobraževalnih sistemov z drugimi institucionalnimi področji je očitno. Trgi delovne sile zahtevajo usposobljene delavce in dopolnjevanje s sistemi socialne varnosti je pomembno zaradi potrebe po zaščiti specifičnih znanj. Interakcija med trgi delovne sile in izobraževalnimi sistemi je odvisna od značilnostih splošnega izobraževanja in poklicnih programov.

Za kanadski izobraževalni sistem je značilna nizka stopnja standardizacije z velikimi razlikami v učnih načrtih, učiteljskih certifikatih, učinkovitostih poučevanja, postopkih preverjanja in vrednotenja ter vzorcih financiranja. Pomanjkanje standardizacije pomeni, da so odločitve o zaposlitvi le šibko povezane s srednješolsko stopnjo izobrazbe (Hannan, 1996, str. 14).

Indikatorji izobraževalnega sistema so razdeljeni v tri skupine in vsaka od njih predstavlja svojo koordinatno os (Tabela 12). Pozitivne in negativne lastnosti indikatorjev so predstavljene skupaj na tretji osi. Pozitivne lastnosti se stopnjujejo v smeri pozitivne osi (indikatorji s pozitivnimi predznaki na drugi in tretji osi), medtem ko se negativne lastnosti stopnjujejo v smeri negativne osi (indikatorji z negativnimi predznaki na prvi in tretji osi). Na primer, pozitivna stran osi označuje visok delež delovne sile na ravni sekundarnega izobraževanja in prav tako nizek delež delovne sile z ostalo izobrazbeno ravno. Na negativni strani iste osi so ti indikatorji negirani.

Tabela 12: Spremenljivke izobraževalnega sistema

Koordinatna os	Spremenljivke
Prva os	- delež javnih izdatkov za terciarno izobraževanje
Druga os	+ delež vseh diplomantov na področju znanosti in tehnologije + delež vseh doktorjev znanosti in tehnologije
Tretja os	+ odstotek maturantov na ravni sekundarnega izobraževanja + odstotek delovne sile na ravni sekundarne izobrazbe - relativna zaposlenost na ravni primarne izobrazbe - relativna zaposlenost na ravni višješolske izobrazbe - relativna zaposlenost na ravni univerzitetne izobrazbe

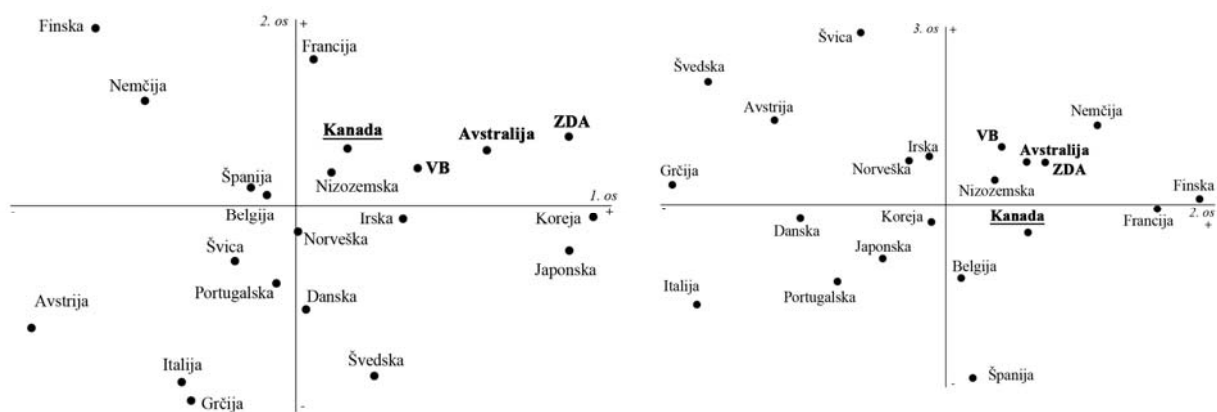
Vir: B. Amable, The Diversity of Modern Capitalism, 2003, str. 165.

Prva os označuje delež javnih izdatkov za univerzitetno raven izobraževanja. Nekatere države se zanašajo na javni terciarni izobraževalni sistem (Avstrija, Finska, Nemčija), medtem ko druge dajejo prednost zasebnim sistemom (ZDA, Japonska).

Druga os prikazuje visok delež vpisov na univerzitetni ter znanstveni in tehnološki študij na pozitivni strani, se pravi Finska, Nemčija, Francija so države z najvišjim deležem vpisov.

Tretja os predstavlja pomembnost sekundarnega izobraževanja, in sicer višji delež maturantov na srednješolski ravni označuje pozitivno stran (Švica, Švedska, Avstrija), medtem ko negativa stran prikazuje višji pomen ostalih izobraževalnih ravni. Druga in tretja os predstavljata razpoložljivost usposobljene, kvalificirane delovne sile.

Slika 7: Izobraževalni sistem; projekcija držav na prvo in drugo faktorsko ravnino

Vir: B. Amable, *The Diversity of Modern Capitalism*, 2003, str. 166.

Prva koordinatna os ponazarja nasprotje med javnim in zasebnim izobraževanjem, iz česar lahko ugotovimo, da tržna in azijska gospodarstva pretežno temeljijo na zasebnih izobraževanjih. Kanada v primerjavi z anglosaksonskimi državami namenja najvišji delež javnih izdatkov za terciarno izobraževanje, kar je primerljivo z Nizozemsko, Francijo in Dansko. Vendar v primerjavi z ostalimi državami z razvitim sistemom javnega izobraževalnega sistema namenja bistveno manjši delež, zato je ne uvrščamo med slednje države.

Iz druge koordinatne osi je razvidno, da ima Kanada relativno visok delež diplomantov ter doktorjev znanosti in tehnologije glede na večino ostalih držav. Enako velja za vse anglosaksonske države, ki večinoma temeljijo na splošnih izobraževanjih.

Na tretji koordinatni osi lahko vidimo, da ima Kanada relativno višji delež diplomantov kot delež maturantov s srednješolsko izobrazbo. To dokazuje, da ima Kanada visoko usposobljeno delovno silo z dobrim splošnim znanjem, ki pripomore k visoki rasti terciarnega sektorja. Podobno velja tudi za ostale anglosaksonske države ter Nizozemsko.

Iz prve faktorske ravnine je razvidno, da anglosaksonske države tvorijo dokaj homogeno skupino skupaj z Nizozemsko in delno z Irsko. Rahlo oddaljenost Kanade povzroča le prva spremenljivka, ki določa način financiranja višje ravni izobraževanja. Torej Kanada nekoliko odstopa le z višjim deležem javnega financiranja. Druga faktorska ravnina prikazuje zelo homogeno skupino anglosaksonskih držav, ki namenjajo veliko pozornosti visokim ravnam izobraževanja. V to skupino prav tako sodi Nizozemska.

3.6 Agregatna analiza treh institucionalnih področij

Spremenljivke, na podlagi katerih razvrščamo države v skupine, razkrivajo bližine in razdalje držav glede na teoretične modele kapitalizma. Če povzamemo institucionalno analizo Kanade v primerjavi z drugimi državami, lahko ugotovimo, da skupaj z anglosaksonskimi državami tvorijo zelo specifično in dokaj homogeno skupino. Konvergenca Kanade k tržni skupini se pojavlja na vseh institucionalnih področjih z manjšimi odstopanji glede na nekatere spremenljivke.

Ugotovili smo, da je stopnja regulacije na domačem trgu blaga v Kanadi nizka in se bistveno ne razlikuje od ostalih anglosaksonskih držav. Na tem področju tvorijo precej homogeno skupino, v katero uvrščamo tudi Irsko. Kanada izkazuje višjo stopnjo regulacije le do zunanje trgovine, kjer precej odstopa glede na drugo spremenljivko. Velikost nadzora nad javnimi podjetji je v Kanadi najnižja kot tudi v VB in Avstraliji. ZDA tu odstopa minimalno, zato lahko trdimo, da anglosaksonske države tvorijo dokaj homogeno skupino.

Visoka fleksibilnost na trgu delovne sile in nizka stopnja varnosti zaposlitve sta značilni za vse anglosaksonske države, ki tvorijo homogeno skupino. Najbližje homogeni skupini sta tudi Švica in Irsko. Nizka raven korporativizma, koordiniranih in centraliziranih plačnih pogajanj ter moči sindikatov je prisotna v vseh liberalnih državah ter nekaterih izjemah, kot sta Švica in Nizozemska. Kanada nekoliko odstopa le v višji stopnji konfliktnih industrijskih odnosov. Politika zaposlovanja je nizko aktivna v večini anglosaksonskih držav, kjer izstopa le ZDA s povsem neaktivno politiko zaposlovanja.

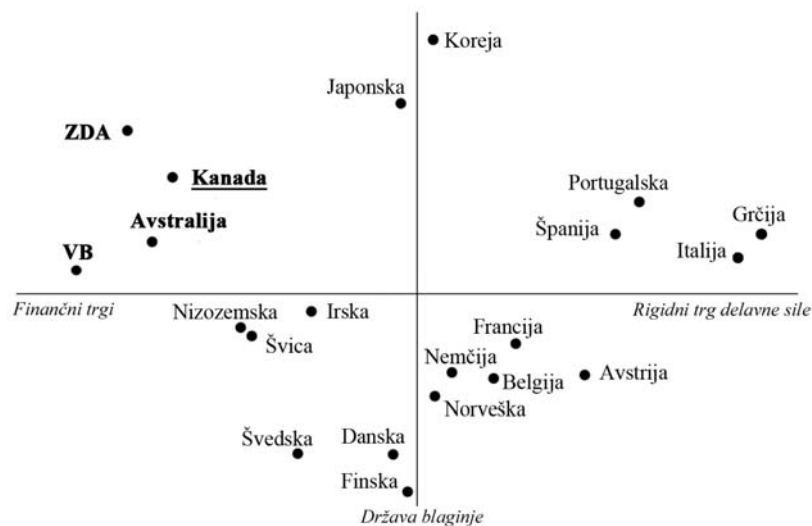
Anglosaksonska skupina je dokaj homogena tudi pri finančnih sistemih. K tej skupini zopet konvergirata neanglosaksonski državi Švica in Nizozemska. Države te skupine, ki temeljijo na finančnih trgih, prikazujejo nekoliko raznoliko stopnjo odvisnosti od tržnega financiranja. Kanada v primerjavi z njimi kaže najnižjo stopnjo odvisnosti in višjo stopnjo koncentracije bančnega sektorja, kjer banke občutno več poslujejo z vrednostni papirji. Najvišje odstopanje anglosaksonskih držav se kaže v stopnji razvitosti trga državnih obveznic, ki je daleč najbolj razvit v ZDA. Kanada se z dobro razvitim trgom uvršča na drugo mesto.

Sistem socialne varnosti je v liberalnih državah različno omejen, torej ne tvorijo homogene skupine. Kanada in ZDA namenjata najnižji delež javnim socialnim izdatkom, medtem ko VB namenja najvišji delež in je po stopnji socialne zaščite bližje evropskim državam. Kanada skupaj z Avstralijo precej izstopa z najnižjim deležem za starostne pokojnine ter srednjim deležem izdatkov za celotno zdravstveno oskrbo, kar je primerljivo skandinavskim državam.

Na področju izobraževalnega sistema tvorijo anglosaksonske države precej homogeno skupino, v katero konvergirata tudi Nizozemska in delno Irska. Minimalen odmik Kanade povzroča le višja stopnja javnega financiranja, ki je primerljiva stopnji Nizozemske ter nekaterim skandinavskim državam. Kanada in vključno vse anglosaksonske države temeljijo na splošnih izobraževalnih programih ter namenjajo veliko pozornosti terciarnim ravnam izobraževanja.

Spodnja Slika 8 zajema agregatno analizo treh institucionalnih področij (trg delovne sile, finančni sistem, sistem socialne varnosti), ki jih je v splošnem mogoče zajeti na eni faktorski ravni. Koordinatni sistem jasno prikazuje skupine držav s specifičnimi institucionalnimi lastnostmi.

Slika 8: Projekcija držav - Agregatna analiza treh institucionalnih področij

Vir: B. Amable, *The Diversity of Modern Capitalism*, 2003, str. 176.

Prva os ločuje države s tržno temelječim finančnim sistemom in fleksibilnim trgom delovne sile na levi strani od držav z rigidnim trgom delovne sile in bančnim sistemom na pozitivni strani. Bolj ko se država nahaja proti levi osi, bliže je tržno usmerjenemu modelu kapitalizma. Velika Britanija ima v primerjavi s Kanado največ tržnih značilnosti, medtem ko jih ima Grčija najmanj. Gospodarski sistemi mediteranskih držav, ki se gibljejo na povsem nasprotni strani osi, funkcionirajo z rigidnimi trgi dela, reguliranimi trgi blaga, nerazvitimi finančnimi trgi in razvitimi bančnimi sistemi. Druga os, ki določa obseg socialne zaščite, ločuje socialdemokratski model od azijskega. Finska je tako najbližja država značilnostim skandinavskega modela, medtem ko je Koreja najbolj oddaljena od njega. Države kontinentalnega modela se gibljejo nekje vmes.

Slika 8 ilustrativno povzema specifično strukturo kanadskega gospodarstva in jasno prikazuje dokaj homogeno skupino z anglosaksonskimi državami. Deregulirani trgi blaga, združeni z dereguliranimi trgi delovne sile in tržno usmerjenimi finančnimi sistemi, predstavljajo jedro komplementarnosti institucij, ki oblikujejo ta model gospodarstev. Najmanjša homogenost se pojavi na področju sistema socialne varnosti. Obseg socialnih pravic je sicer bistveno nižji kot v nordijskih državah, vendar se prav tako razlikuje znotraj liberalnih tržnih gospodarstev. Najnižji delež socialnih izdatkov znotraj skupine namenjata Kanada in ZDA ter najvišji delež Velika Britanija. Izobraževalni sistem je organiziran preko tržnih mehanizmov.

Opazimo lahko, da k anglosaksonskim državam precej konvergirajo tudi nekatere izjeme, kot so Švica, Nizozemska in Irska. Te države predstavljajo vmesno skupino, saj so po institucionalnih značilnosti mešanica anglosaksonskega in kontinentalnega modela. Njihov položaj je jasno prikazan na Sliki 8. Zato lahko trdimo, da k dokaj homogeni anglosaksonski skupini delno sodijo tudi vse tri omenjene države.

Sklep

Institucije so družbene strukture, ki z določenimi pravili igre narekujejo in usklajujejo ekonomsko delovanje družbe. To opredeljuje ekonomski sistem, ki pa se med posameznimi družbami razlikuje glede na način delovanja in doseganja določenih ekonomskih ciljev. Kapitalizem, ki je značilen tudi za kanadsko gospodarstvo, je vrsta ekonomskega sistema, znotraj katerega je ekonomsko ravnovesje in doseganje ciljev odvisno od svobodnega delovanja tržnih mehanizmov. Interesi posameznikov, ki so lastniki produkcijskih sredstev, sledijo v smeri zasebnih interesov in so najpomembnejši vir samoregulacije. Usklajevanje je večinoma doseženo s svobodnim gibanjem tržnih cen, ki materialno spodbujajo k tržnemu ravnotežju. Zasebni trgi so tako osnovni način za ekonomski razvoj družbe.

V sodobnem svetu kapitalizem ne obstaja v eni sami različici, saj se institucionalne značilnosti in njihova dopolnjevanja lahko med gospodarstvi bistveno razlikujejo. Trg blaga, trg delovne sile, finančni sistem, sistem socialne varnosti in izobraževalni sistem so področja, na katerih temelji naša analiza pri opredeljevanju različnih kapitalističnih modelov. Pri tem ločujemo na anglosaksonski, skandinavski, kontinentalni, mediteranski in azijski model. Kanada, ki je jedro naše analize, je predstavnica anglosaksonskega modela. Ta oblika kapitalizma je med najbolj odprtimi oziroma liberalno usmerjenimi gospodarstvi, saj se zavzema za čim manjši poseg države v tržne razmere. Ostali modeli so za razliko bolj regulirani. Izrazita socialna varnost in vloga državnega interveniranja sta značilni za skandinavski model, medtem ko kontinentalni model označuje višja stopnja varnosti zaposlitve in manj razvita socialna varnost. Trg blaga in trg delovne sile je pri slednjem

modelu visoko reguliran. Podobne značilnosti veljajo za mediteranski model, kjer igra vpletenost države pomembno vlogo na skoraj vseh področjih. Azijski model temelji na močni vlogi države in velikih korporacij.

Institucionalna analiza kanadskega ekonomskega sistema kaže, da je za trg blaga značilna nizka stopnja regulacije, s čimer se spodbuja intenzivnost tržne konkurence. Strožja regulativa se kaže le do zunanje trgovine zaradi pomembnosti naravnih virov. V kanadskem gospodarstvu država na trg delovne sile ne posega, zato je značilna visoka fleksibilnost delovne sile in neaktivna politika zaposlovanja. Varnost zaposlitve je dokaj nizka in prav tako so plačna pogajanja bolj decentralizirana in nekoordinirana. Sindikati so šibki, pravic iz dela je malo ali jih sploh ni. Podjetja se večinoma financirajo preko finančnih trgov, kjer sta borza in trg tveganega kapitala dobro razvita. Gospodarstvo torej temelji na tržnem finančnem sistemu. Javni sistem Kanade namenja minimalne izdatke za socialno varnost in podpira tržno oskrbo z blaginjo preko privatnih zavarovalnih shem. Prav tako namenja nizek delež javnih izdatkov za izobraževalni sistem, ki večinoma temelji na splošnem izobraževanju. To omogoča zaposlenim lažjo zamenjavo zaposlitve in spodbuja rast storitvenega sektorja.

Konvergenca tržno usmerjenih držav (Kanada, ZDA, VB in Avstralija) se pojavlja na večini institucionalnih področjih z manjšimi odstopanji glede na nekatere spremenljivke. Primerjane države tako tvorijo precej homogeno skupino glede na ostale kapitalistične modele. To sem dokazala s svojo primerjalno analizo po petih institucionalnih področjih in potrdila v uvodu zastavljeno tezo o domnevni homogeni anglosaksonski skupini. Kanada konvergira k tej skupini z nekaterimi odstopanji. Prvo odstopanje se pokaže pri višji stopnji regulacije zunanje trgovine, ki se nanaša predvsem na pomen naravnih virov. Nekoliko višja oddaljenost se pokaže tudi pri višji stopnji konfliktnih industrijskih odnosov, nižji stopnji odvisnosti od tržnega financiranja in višji stopnji bančne koncentracije. Najvišja razpršenost anglosaksonske skupine se izkaže pri socialni zaščiti, kjer se države razdelijo v dve skupini. Kanada in ZDA namenjata najnižji delež javnim socialnim izdatkom, medtem ko VB in Avstralija namenjata precej višji delež, primerljiv nekaterim evropskim državam. Na področju izobraževalnega sistema Kanada nekoliko izstopa le z višjo stopnjo javnega financiranja izobraževalnih programov. Na vseh ostalih področjih se Kanada zelo dobro ujema z anglosaksonsko skupino, h kateri delno konvergirajo tudi Švica, Nizozemska in Irska.

Literatura in viri

1. Amable, B. (2003). *The Diversity of Modern Capitalism*. New York: Oxford University Press.
2. Boyer, R. (1997). Political Economy of Modern Capitalism. IV C. Crouch & S. Wolfgang (ur.), *French Statism at the Crossroads* (str. 71–101). London: Sage.
3. Conklin, D. W. (1991). *Comparative Economic Systems*. New York: Cambridge University Press.
4. Crouch, C. (1993). *Industrial Relations and European State Traditions*. Oxford: Oxford University Press.
5. Černe, F. (1968). Ekonomski sistemi in ekonomski problemi. V *Ekonomski sistemi* (str. 97–143). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
6. Černe, F. (1978). *Primerjalna analiza ekonomskih sistemov*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
7. *Družbe tveganja in države blaginje*. Najdeno 29. marca 2010 na spletnem naslovu http://www.student-info.net/sis-mapa/skupina_doc/fsd/knjiznica_datoteke/636740_sp_8.doc
8. Ebbinghaus, B. (1999). The Role of Employer Associations and Labour Unions in the EMU. I G. Huemer, M. Mesch & F. Traxler (ur.), *Does a European Social Model Exist and Can it Survive?* (str. 1–26). Aldershot: Ashgate.
9. Espring-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press.
10. *Evropska komisija – Prožna varnost EU*. Najdeno 5. aprila 2010 na spletnem naslovu <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=102&langId=sl>
11. Fink Hafner, D. (1994). Sindikati v procesu oblikovanja politik. *Družboslovne razprave*, 10(17/18), 30–47.
12. Gardner, H. S. (1998). *Comparative Economic Systems. I Economic Systems: Classification and Performance* (str. 3–19). Fort Worth: The Dryden Press.
13. Glas, M. (1997). *Ekonomija* (3rd ed.). Ljubljana: DZS.
14. Hall, P. A., & Soskice, D. (2001). *Varieties of capitalism*. Oxford: Oxford University Press.
15. Hannan, D. F., Raffe, D., & Smyth E. (1996). Cross-National Research on School to Work Transitions: An Analytical Framework. *Background paper to the OECD*. Najdeno 16. marca 2010 na spletnem naslovu http://www.econ.upf.edu/~montalvo/sec1034/school_work_ocde.pdf

16. Kovač B., Glas, M., Lavrač V., Merhar V., & Mihelčič, M. (1986). *Politična ekonomija kapitalizma in socializma*. Ljubljana: DZS.
17. Kovač, B. (2006). Keynes, keynesianizem in razvojne spremembe sodobne države blaginje – renesansa ali zaton keynesianske teoretske paradigme. *Naše gospodarstvo*, 52(Posebna številka), 11–25.
18. Mishkin, F. S. (1997). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets* (5th ed.). New York: Harper Collins.
19. Mjoset, L., & Clausen, T. H. (2007). *Capitalisms Compared*. Oxford: JAI Press.
20. Močnik, R. (2005, 30. maj). Kakšen kapitalizem? *Mladina.si*. Najdeno 4. novembra 2009 na spletnem naslovu http://www.mladina.si/tebnik/200522/clanek/slo-kolumna--rastko_mocnik/
21. Mrkaić, M., & Pezdir, R. (2005, 15. marec). Antiglobalisti pozabljajo, da ne živimo v časih Karla Marxa. *Finance.si*. Najdeno 12. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/114760>
22. Nicoletti, G., Scarpetta, S., & Boylaud, O. (2000). Summary Indicators of Product Market Regulation with an Extension to Employment Protection Legislation. OECD Economics Department Working Papers No. 226. Najdeno 22. februarja 2010 na spletnem naslovu <http://www.oecd-ilibrary.org/content/workingpaper/215182844604>
23. North, D. C. (1998). Inštitucije, inštitucionalne spremembe in gospodarska uspešnost. Ljubljana: Krtina.
24. OECD Economic Surveys: Canada (2008, 11. junij). Organisation for Economic Co-operation and Development. Najdeno 16. januarja 2010 na spletnem naslovu <http://website1.wider.unu.edu/lib/pdfs/OECD-ES-Canada-Volume-2008-Issue-11.pdf>
25. Pejovich, S. (1995). *Economic Analysis of Institutions and Systems*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
26. *Razvoj kaže v smeri kapitalizma s (tudi) »človeškim kapitalom«*. Najdeno 21. marca 2010 na spletnem naslovu <http://www.delavska-participacija.com/clanki/ID081102.doc>
27. Ribnikar, I. (2003). Monetarna ekonomija I. (2nd ed.). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
28. Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2002). *Ekonomija* (16th ed.). Ljubljana: GV Založba.
29. Scharpf, F. (2000). Institutions in Comparative Policy Research. *Comparative Political Studies*, 33(6/7), 762–790.
30. Stanovnik, T. (2004). Javne finance. XI *Socialna varnost* (str. 181–216). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
31. Trbanc, M. (1992). Različni socialno-blaginjski sistemi in trendi v socialnih politikah. *Družboslovne razprave*, 9(14), 94–108.

32. Williamson, O. (1985). *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. New York: Free Press.
33. Wesson, T. (2007). *Canada and the New World Economic Order* (3rd ed.). Concord: Captus Press.
34. Zveza svobodnih sindikatov Slovenije – Območna organizacija Podravja. Najdeno 14. aprila 2010 na spletnem naslovu http://www.sindikatzsss-podravlja.si/strokovna_mnenja/pravna/apz.pdf